

RiMe

Rivista dell'Istituto
di Storia dell'Europa Mediterranea

ISBN 9788897317616

ISSN 2035-794X

numero 7/I n. s., dicembre 2020

**Els inicis de la diplomàcia cultural catalano-
alemanya a la primera meitat del segle XX**

The beginnings of Catalan-German cultural diplomacy
in the first half of the twentieth century

Marició Janué i Miret

DOI: <https://doi.org/10.7410/1429>

Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea
Consiglio Nazionale delle Ricerche
<http://rime.cnr.it>

Direttore responsabile | Editor-in-Chief

Luciano GALLINARI

Segreteria di redazione | Editorial Office Secretary

Idamaria FUSCO - Sebastiana NOCCO

Comitato scientifico | Editorial Advisory Board

Luis ADÃO DA FONSECA, Filomena BARROS, Sergio BELARDINELLI, Nora BEREND, Michele BRONDINO, Paolo CALCAGNO, Lucio CARACCILO, Dino COFRANESCO, Daniela COLI, Miguel Ángel DE BUNES IBARRA, Antonio DONNO, Antonella EMINA, Vittoria FIORELLI, Blanca GARÌ, David IGUAL LUIS, Jose Javier RUIZ IBÁÑEZ, Giorgio ISRAEL, Juan Francisco JIMÉNEZ ALCÁZAR, Ada LONNI, Massimo MIGLIO, Anna Paola MOSSETTO, Michela NACCI, Germán NAVARRO ESPINACH, Francesco PANARELLI, Emilia PERASSI, Cosmin POPA-GORJANU, Adeline RUCQUOI, Flocel SABATÉ i CURULL, Eleni SAKELLARIU, Gianni VATTIMO, Cristina VERA DE FLACHS, Przemysław WISZEWSKI.

Comitato di redazione | Editorial Board

Anna BADINO, Grazia BIORCI, Maria Eugenia CADEDDU, Angelo CATTANEO, Isabella CECCHINI, Monica CINI, Alessandra CIOPPI, Riccardo CONDRÒ, Alberto GUASCO, Domenica LABANCA, Maurizio LUPO, Geltrude MACRÌ, Alberto MARTINENGO, Maria Grazia Rosaria MELE, Maria Giuseppina MELONI, Rosalba MENGONI, Michele M. RABÀ, Riccardo REGIS, Giovanni SERRELI, Giovanni SINI, Luisa SPAGNOLI, Patrizia SPINATO BRUSCHI, Giulio VACCARO, Massimo VIGLIONE, Isabella Maria ZOPPI.

Responsabile del sito | Website Manager

Claudia FIRINO

© Copyright 2020: Author(s)

Gli autori che pubblicano con *RiMe* conservano i diritti d'autore e concedono alla rivista il diritto di prima pubblicazione con i lavori contemporaneamente autorizzati ai sensi della

Authors who publish with *RiMe* retain copyright and grant the Journal right of first publication with the works simultaneously licensed under the terms of the

“Creative Commons Attribution - NonCommercial 4.0 International License”.

RiMe. Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea (<http://rime.cnr.it>)

Direzione e Segreteria | Management and Editorial Offices: via G.B. Tuveri, 128- 09129 Cagliari (I).

Telefono | Telephone: +39 070403635 / 070403670.

Invio contributi | Submissions: rime@isem.cnr.it

Special Issue

Culturas Mediterráneas y usos políticos de las representaciones nacionales en el siglo XX

Mediterranean cultures and political usages
of national representations in the 20th century

Marició Janué i Miret - Marcela Lucci (Editoras)

RiMe 7/I n.s. (December 2020)

Special Issue

Culturas Mediterráneas y usos políticos de las representaciones nacionales en el siglo XX

Mediterranean cultures and political usages
of national representations in the 20th century

Marició Janué i Miret y Marcela Lucci (Editoras)

Table of Contents / Indice

Marició Janué i Miret - Marcela Lucci	5-13
<i>Culturas Mediterráneas y usos políticos de las representaciones nacionales en el siglo XX / Mediterranean cultures and political usages of national representations in the 20th century</i>	
Marcela Lucci	15-51
<i>Una iconografía para el encuentro. La construcción estética del catalanismo radical americano a partir de la revista Ressorgiment. 1916-1941 / An iconography for gathering. The aesthetic construction of radical American Catalanism from Ressorgiment magazine. 1916-1941</i>	
Marició Janué i Miret	53-104
<i>Els inicis de la diplomàcia cultural catalano-alemanya a la primera meitat del segle XX / The beginnings of Catalan-German cultural diplomacy in the first half of the twentieth century</i>	

Luciano Gallinari	105-156
<i>Los proyectos de colonización de Guglielmo Godio y Ricciotti Garibaldi y las interconexiones políticas, económicas y periodísticas entre Italia y Argentina (finales del siglo XIX - principios del siglo XX / The colonisation projects of Guglielmo Godio and Ricciotti Garibaldi and the political, economic and journalistic interconnections between Italy and Argentina (late 19th century - early 20th century)</i>	
María Soledad Balsas	157-182
<i>Kaleidoscopic realities: Italian Mafia(s) Fiction's Audiences in Argentina</i>	
Manuel Duran	183-227
<i>Catalan diplomatic presence and actions in the Mediterranean</i>	
Martí Grau i Segú	229-255
<i>El pasado mediterráneo en el espacio público francés (1995-2013) / The Mediterranean past in the French public space (1995-2013)</i>	

Els inicis de la diplomàcia cultural catalano-alemanya a la primera meitat del segle XX*

The beginnings of Catalan-German cultural diplomacy in the first half of the twentieth century

Marició Janué i Miret
(Universitat Pompeu Fabra)

*(...) instintivament nosaltres fem com els alemanys: may separem la ciència de la patria. (...) La devoció patriòtica ha fecundat la curiositat científica. (...) Així va anar-se fent general sentir del nostre poble la confusió entre patriota y home de ciència; (...)*¹.

Date of receipt: 17th June 2020

Date of acceptance: 23rd December 2020

Resum

Aquest article analitza el desenvolupament de la diplomàcia cultural catalano-alemanya a partir de l'organització política del nacionalisme català i el seu accés a l'administració pública en el transcurs de la primera dècada del segle XX. La recerca vol avançar en la direcció d'assolir una perspectiva històrica de la trajectòria de les relacions culturals mútues. Ahora, vol ser

Abstract

This article analyses the development of Catalan-German cultural diplomacy from the moment of the political organization of Catalan nationalism and its access to public administration in the course of the first decade of the twentieth century. The aim of the research is to progress towards a historical perspective on the trajectory of mutual cultural relations. At the same time, it

* Una primera versió d'aquest text la vaig presentar al *Simposi Internacional: La projecció cultural exterior de Catalunya als segles XX i XXI* que se celebrà a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona el 29.11.2019 (<<https://www.upf.edu/web/nexus/properes-activitats>>). Tant aquell simposi com aquest text s'inscriuen en el projecte de recerca 'Ciencia, cultura y nación en España, del desastre de 1898 al fin de la dictadura franquista' / 'Science, culture, and nation in Spain from the 1898 "disaster" to the end of Franco Dictatorship', FFI-HAR 2016-75559 (AEI/FEDER,UE) (<https://www.upf.edu/web/nexus/proyectos/-/asset_publisher/3yse1BNgI3fu/content/id/8612956/maximized#.XsUS9WgzZzo>). Vull agrair als avaluadors de la revista els seus molt útils comentaris i recomanacions.

¹ Prat de la Riba, 1906b dins Julià-Muné, 2000, p. 5.

una contribució a la història de la diplomàcia cultural catalana. Alemanya constituïa una referència pel nacionalisme català pel seu prestigi científic i cultural i la seva tradició de pensament. L'anàlisi focalitza en les disciplines on més es desenvoluparen les relacions culturals mútues, la història i l'arqueologia, i la lingüística i la literatura. Prestem atenció als tres nivells on el nacionalisme polític català invertí recursos en les relacions culturals internacionals: l'humà, l'institucional i el discursiu. Es constata la rellevància atorgada pel primer nacionalisme català a la diplomàcia cultural.

Paraules clau

Història de Catalunya S.XX; Diplomàcia cultural catalano-alemanya; Relacions culturals catalano-alemanyes; Nacionalisme polític català; Poder tou/ Soft-power.

wants to be a contribution to the history of Catalan cultural diplomacy. Germany was a reference for Catalan nationalism for its scientific and cultural prestige and its tradition of thought. The analysis focuses on the disciplines in which mutual cultural relations developed most, history and archaeology, and linguistics and literature. We pay attention to the three levels in which Catalan political nationalism invested resources in international cultural relations: the human, the institutional and the discursive. The analysis confirms the importance that the first Catalan nationalism gave to cultural diplomacy.

Keywords

History of Catalonia S. XX; Catalan-German cultural diplomacy; Catalan-German cultural relations; Catalan political nationalism; Soft-power.

1. Sobre els condicionants de l'anàlisi de la diplomàcia cultural catalano-alemanya. - 2. Les relacions en l'àmbit de la historiografia, l'arqueologia i la història de l'art. - 3. Les relacions en l'àmbit de la filologia i la literatura. - 4. Dels assoliments d'entreguerres a la dislocació amb el feixisme. - 5. Corol·lari. - 6. Acrònims. - 7. Arxius de procedència dels documents citats al text. - 8. Publicacions periòdiques citades (no referides per autor). - 9. Bibliografia. - 10. Curriculum vitae.

1. Sobre els condicionants de l'anàlisi de la diplomàcia cultural catalano-alemanya

Les relacions culturals entre Catalunya i Alemanya a l'etapa contemporània compten amb aportacions notables en diversos vessants. Alguns d'aquests, sobretot els relatius als àmbits literari i lingüístic, són prou coneguts, si més no entre els especialistes. Un impuls important es va produir arran d'un dels esdeveniments més sobresortints per a la història més recent de la diplomàcia cultural del país: la Fira del llibre de Frankfurt de l'any 2007, on la cultura catalana hi va ser la convidada d'honor.

Fig. 1. Sardanes davant la Borsa de Frankfurt a propòsit de la presentació de Catalunya com a “convidada d’honor” a la Fira del Llibre de Frankfurt del 2007, 1 d’agost del 2007. Autor: Josep Renalias, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?search=frankfurter+buchmesse+2007&title=Special:Search&go=Go&ns0=1&ns6=1&ns12=1&ns14=1&ns100=1&ns106=1&searchToken=59f0fgdetkq4jkh2abki7u22f#%2Fmedia%2FFile%3AAplec_interna_cional_Frankfurt.JPG> (consultada 3 de juny 2020).

Coïncidint amb aquest esdeveniment es publicà el fantàstic compendi que editaren en català i alemany Arnau Pons i Simona Škrabec (Pons - Škrabec, 2007). La miscel·lània de Pons i Škrabec – el primer volum de la qual s’obre i es tanca amb una imatge de Passagen, el monument a Walter Benjamin (1992-1994) de Dani Karavan a Portbou –, és extraordinària, tant per l’exhaustivitat, com per la gran qualitat que, tot i el seu caràcter sintètic, tenen les contribucions que l’integren.

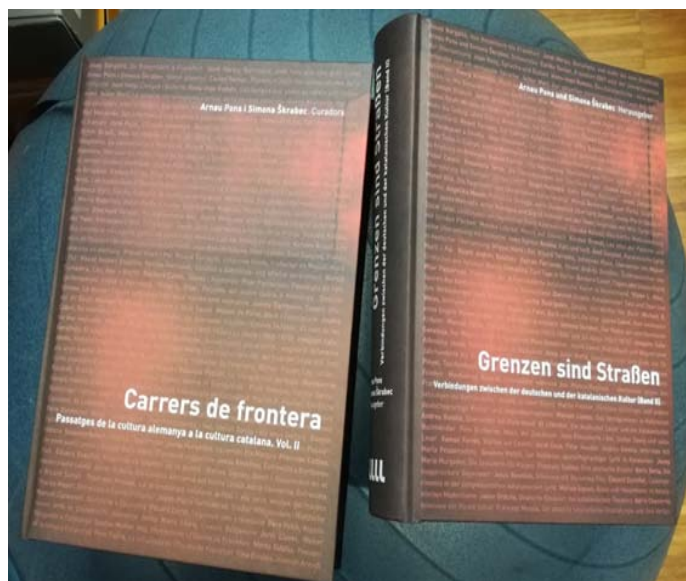

Fig. 2. A. Pons - S. Škrabec (Eds.) *Carrers de Frontera* / *Iidem, Grenzen sind Strassen*.

Fig. 3. El memorial *Passatges* dedicat a Walter Benjamin a Portbou, Alt Empordà, <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/Walter_Benjamin_Memorial_Portbou_003.jpg> (22 de maig del 2020).

De tota manera, ens manca encara una perspectiva històrica de la trajectòria des les relacions culturals mútues. Potser en podem considerar una molt modesta excepció el text que, també coincidint amb l'esmentada Fira del Llibre de Frankfurt, vaig escriure com a apèndix al llibre de Klaus-Jürgen Nagel per explicar Catalunya al públic alemany, que també s'edità en totes dues llengües (Janué, 2007b i 2007c); i que uns anys més tard vaig completar una mica més per a una publicació en homenatge al malaguanyat historiador Pere Anguera (Janué, 2012).

Fig. 4. K.-J. Nagel, Catalunya explicada als alemanys / *Idem*, Katalonien.

Partint d'aquells treballs, aquest article es proposa avançar en la direcció de l'esmentada perspectiva històrica agafant com a fil conductor el desenvolupament de la diplomàcia cultural entre els dos territoris. Alhora, aquest treball vol ser una contribució a la història de la diplomàcia cultural catalana. Ara bé, emprar la noció diplomàcia cultural referint-nos a Catalunya exigeix aclariments coceptuals. En primer lloc, no ens podem recolzar en la definició més corrent de diplomàcia, a saber, el "Conjunto de los procedimientos que regulan las relaciones entre los Estados" (*Diccionario de la Lengua Española*, 2019). Si prenem com a actors fonamentals de la diplomàcia cultural els estats, Catalunya en quedaria fora. Nosaltres adoptem una accepció matisadament diferent, però que ens sembla prou adient per referir-nos a les qüestions culturals: la que considera la diplomàcia com a l'"Art i pràctica de conduir les negociacions entre nacions" (*Diccionari de la Llengua Catalana*, 2019). D'acord amb aquesta definició, els agents de la diplomàcia cultural passen a ser

les nacions, que entenem com a l'“organització política d'una comunitat amb identitat nacional” (*Diccionari de la Llengua Catalana*, 2019b).

Els orígens de la diplomàcia cultural, la historiografia els situa a l'últim quart del segle XIX, quan les potències europees començaren a valorar el paper de la projecció cultural exterior com a instrument de propaganda nacional i expansió del poder (Meyenn, 1988). A partir d'aquell moment, les diplomàcies cultural i científica s'anaren convertint en un indicador cada vegada més significatiu del lloc que els respectius països ocupaven en l'equilibri internacional de poders. La ciència i la cultura “nacionals” van passar a ser l'eina principal de la diplomàcia cultural per a la projecció exterior. En contrast amb la diplomàcia tradicional, que admetia l'ús de la coerció i la força, la diplomàcia cultural aspirava a convertir el país en referent per l'admiració dels valors i/o resultats en els diversos àmbits del coneixement mitjançant l'atracció i la persuasió. Aquesta conducta singular de la diplomàcia cultural explica que se l'hagi qualificat com a “poder tou” (soft power) (Gienow-Hecht - Donfried, 2010). Les inversions orientades al prestigi internacional de la imatge del propi país en l'àmbit cultural i científic es confiava que a llarg termini es traduïrien en una major influència político-econòmica a l'exterior (Aschmann, 1999, p. 398).

Els inicis de la diplomàcia cultural catalana els situem en una cronologia aproximadament un quart de segle més tardana, coincidint amb l'accés del nacionalisme polític català a l'administració pública. L'any 1906, Prat de la Riba, un dels fundadors del partit polític de la Lliga Regionalista el 1901, va publicar *La Nacionalitat Catalana*, que es considera l'obra teòrica culminant del catalanisme (Prat de la Riba, 1906). L'any següent, Prat va assolir la presidència de la Diputació de Barcelona, l'administració provincial, des d'on va impulsar la creació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) (Balcells - Pujol, 2002).

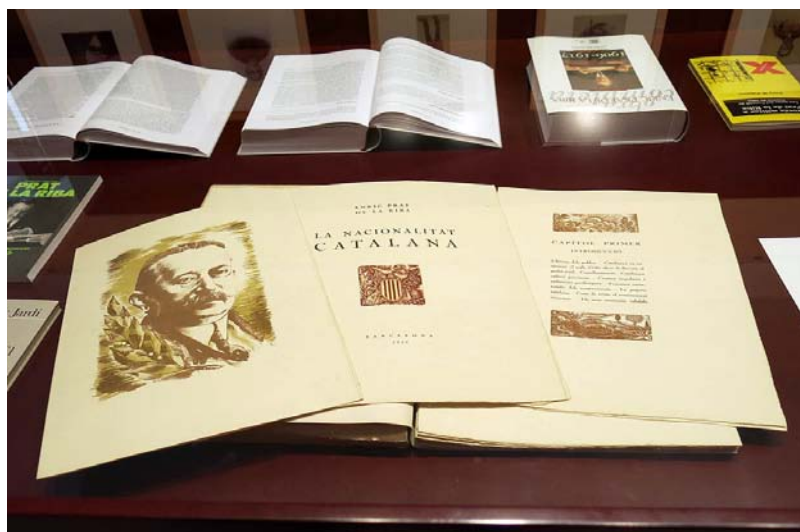

Fig. 5. Exemplar de *La Nacionalitat Catalana* exposat a la Casa Museu Prat de la Riba de Castellterçol, By Enfo - Treball propi, CC BY-SA 3.0, <<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=28054345>> (consultada 22 de maig de 2020).

Fig. 6. La Casa de Convalescència, seu de l'IEC, Autor: Josep Renalias, <https://ca.wikipedia.org/wiki/Institut_d%27Estudis_Catalans#/media/Fitxer:Casa_de_Convalesc%C3%A8ncia_-_IEC.JPG> (consultada 22 de maig 2020).

L'IEC tenia com a primer objectiu modernitzar la llengua catalana, però després les seves ambicions es van ampliar. A la Secció de Filologia, s'hi van afegir la d'Història-Arqueologia i la de Ciències. L'IEC es va proposar com una

de les seves tasques promocionar els intercanvis amb les altres 115 entitats acadèmiques d'altres països amb les quals mantenia relacions.

Una segona complicació que presenta l'ús de la terminologia diplomàcia cultural per al cas que ens ocupa de les relacions catalano-alemanyes és la situació de gran descompensació entre els dos subjectes de la relació: el coneixement i la influència de la poderosa cultura alemanya a Catalunya van ser molt més grans que no pas a la inversa. Hi ha dos factors principals que condicionaren la desproporció en la relació mútua: d'una banda, la gran superioritat del desenvolupament científic-cultural d'Alemanya, que era aleshores un referent internacional en aquest àmbit; i de l'altra, la feblesa política de Catalunya i el seu caràcter de regió subestatal. El germanista Jordi Jané-Lligué ho ha expressat d'aquesta manera:

Cal consignar d'entrada el desequilibri existent en aquesta relació, que modernament es concreta en una projecció i coneixement força important de la cultura alemanya entre nosaltres, i en un coneixement de la cultura catalana a Alemanya reduït bàsicament als especialistes. Aquesta situació de descompensació no només s'explica per la diversa importància, riquesa i pes de la producció d'ambdues cultures, sinó també per les diferents realitats geopolítiques i demogràfiques, i per les seves diverses trajectòries històriques (Jané-Lligué, 2012, pp. 150-151).

El catalanisme cultural va estar fortament influït des dels seus orígens en la Renaixença pel món acadèmic historiogràfic i literari del romanticisme alemany². La influència de la cultura germànica es traspassà després a modernistes i noucentistes. Paradigma d'aquests darrers -amb tots els matisos que fan al cas-, és la figura d'Eugeni d'Ors (Janué 2007b, 2007c i 2012)³. Prat, a qui s'ha qualificat de "germanòfil de pedra picada" (Julià-Muné, 2007, p. 76), a La nacionalitat catalana presentava el moviment nacionalista romàntic alemany i la seva realització en l'Imperi com a model a seguir per Catalunya (Prat de la Riba, 1906, pp. 77, 78, 128; Hina, 1972, pp. 300-301; Ucelay-Da Cal, 2003, pp. 194-199). Les relacions culturals catalano-alemanyes es desenvoluparen, sobretot, en l'àmbit de la filologia romànica, però també en la historiografia i l'arqueologia, motiu pel qual en aquesta contribució ens centrarem principalment en aquestes disciplines.

² Hina, 1972; Ferrando Melià, 1991; Calvo, 2007; Murgades, 2019 i Jané-Lligué, 2019.

³ Hina, 1972 i 1991; Janué 2007 i 2012; Fuentes, 2009 i Jané-Lligué, 2019.

Una premissa que aquest treball comparteix amb els estudis sobre diplomàcia cultural és que, a diferència d'allò que sovint s'ha defensat, la cultura i la ciència no són essencialment apolítiques. L'historiador de la ciència Mitchell Ash ha subratllat que la ciència i la cultura mantenen amb la política una relació de "recursos mutus", en els ordres tant humà, com institucional i ideològico-discursiu (Ash, 1996, pp. 61-62; i 2006, pp. 19-30). D'acord amb aquest plantejament, la nostra anàlisi es fixarà en la conjunció de recursos humans, institucionals i discursius que confluïren en els inicis de la diplomàcia cultural catalano-alemanya. No ens plantegem fer una exposició exhaustiva, sinó que presentarem casos significatius per il·lustrar els seus objectius, estratègies i instruments.

2. Les relacions en l'àmbit de la historiografia, l'arqueologia i la història de l'art

Fa un moment, hem parlat de la creació de l'IEC l'any 1907. El seu primer president va ser l'historiador medievalista Antoni Rubió i Lluch, que durant la Primera Guerra Mundial es manifestà germanòfil i va ser nomenat doctor honoris causa per la Universitat d'Hamburg (Richert, 1936-1937; Balcells, 2001).

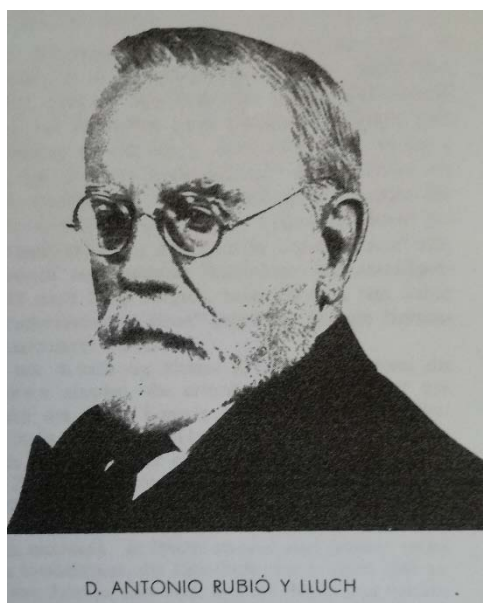

Fig. 7. Imatge de Rubió i Lluch a la revista del Ibero-Amerikanisches Institut de Berlín, *Ibero-Amerikanisches Archiv*, 10, 1936-1937, p. 189.

Entre els acadèmics alemanys amb qui Rubió i Lluch va mantenir una estreta amistat, destaca el també medievalista i hispanista de la Universitat de Friburg (Freiburg im Breisgau), Heinrich Finke. Finke, que s'interessà per temes catalans, va arribar a Barcelona per primer cop l'any 1892 per tal d'investigar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Richert, 1935; Klaiber, 1937, pp. 438-441 i Jaspert, 2004, pp. 125-127). Entre 1907 i 1922, va publicar els tres volums de la seva *Acta Aragonensia*. Aquesta obra, que estudiava la política exterior i eclesiàstica de la Corona d'Aragó, va tenir un gran ressò internacional (Finke, 1908-1922; Briesemeister, 1988, p. 17).

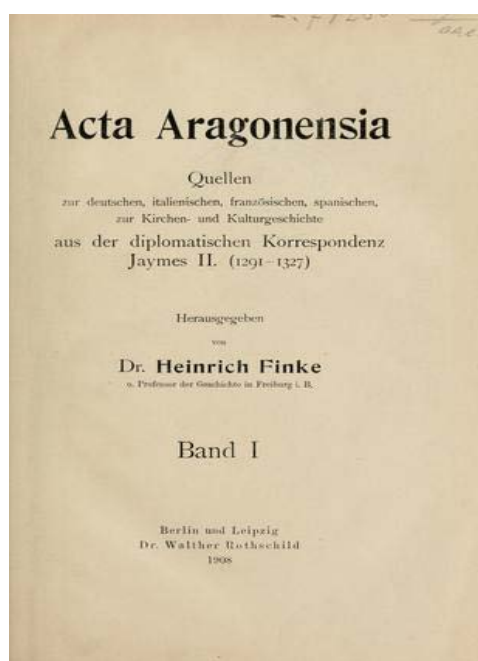

Fig. 8. H. Finke, *Acta Aragonensia*, <<https://archive.org/details/actaaragonensiaq01jame>> (consultada 17 de juny 2020).

Tot i que Finke va dedicar la part més destacada de la seva obra a les relacions polítiques entre la Corona d'Aragó i les terres alemanyes a l'etapa medieval, també va escriure algunes pàgines sobre la Renaixença catalana del segle XIX i sobre el desenvolupament cultural i polític de Catalunya als segles XIX i XX. Tenim constància que l'any 1917 va impartir una conferència a la Universitat de Bonn titulada "Catalunya i la política espanyola". El text d'aquesta conferència es va publicar l'any següent en alemany a *Mitteilungen aus Spanien*, revista que era portaveu de les associacions germano-espanyoles d'Alemanya (Finke, 1918). Més endavant, Finke va presidir entre 1924 i 1938

l'institut científic d'orientació catòlica Görresgesellschaft, amb el qual Rubió i Lluch va col·laborar. La Görresgesellschaft edità des de 1928 els Spanische Forschungen der Görresgesellschaft, que es convertí en la revista acadèmica alemanya sobre cultura hispànica més destacada. Aquesta revista va incloure nombroses contribucions sobre cultura catalana, signades per acadèmics tant catalans com alemanys. L'any 1929, Finke va participar amb set professors alemanys més al Congrés Internacional d'Història que tingué lloc a la capital catalana coincidint amb l'Exposició Internacional de Barcelona (De la Hera Martínez, 2005, p. 83). Durant la Segona República, la Universitat de Barcelona nomenà l'historiador de Friburg doctor honoris causa l'any 1934. El discurs solemne per a l'ocasió el va pronunciar Rubió i Lluch.

Fig. 9. Article dedicat a Finke a *Flama*, 173, 21 de juny 1935, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicacions/numeros_por_mes.do?idPublicacion=210&anyo=1935> (consultat 3 de juny 2020).

A la Universitat de Friburg, Finke va capitanejar el nucli alemany més important d'historiadors de la Corona Catalano-Aragonesa (Stegmann, 2016, pp. 266-267). Entre els seus deixebles, destaca la historiadora Ulla Deibel, la

qual va presentar a la Universitat de Friburg l'any 1923 la seva tesi doctoral sobre la reina Leonor de Sicília, esposa de Pere IV d'Aragó. Amb aquesta recerca, Deibel va guanyar l'any següent el cinquè concurs Rafael Patxot i Ferrer per a estudis històrics, polítics i socials. Aquest concurs el convocava la Reial Acadèmia de Bones Lletres a Barcelona amb el mecenatge de Rafael Patxot i Jubert. Això, li va permetre publicar el seu treball com a monografia en català amb traducció de Pere Barnils (del qual parlarem al proper apartat) (Deibel, 1928).

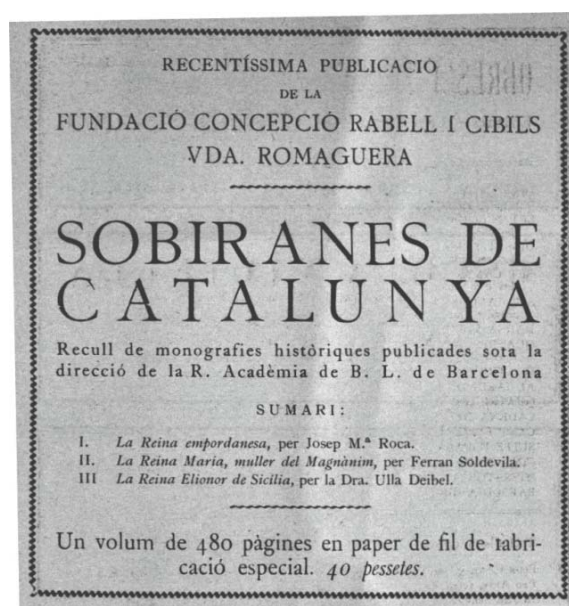

Fig. 10. Anunci de la publicació de la monografia d'U. Deibel, 'La Reyna Elionor de Sicília', *Revista Musical Catalana*, 312, desembre 1929, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=670&anyo=1929> (consultat 3 de juny 2020).

Al pròleg de l'edició catalana, l'autora feia constar el seu agraïment al professor Finke amb les següents paraules:

Al dit professor Heinrich Finke dech l'esperonament més actiu en l'estudi, no solament durant la meva estada de mig any feta a Barcelona, sinó, també, durant el meu període escolar a les Universitats de Munich i de Freiburg. A ell tinch d'agrair l'haverme introduït en el domini de l'història catalano-aragonesa". (...) Es per tot això que sento l'obligança de consignar el meu agraïment especial per al professor Finke (Deibel, 1928, p. 353).

Al mateix pròleg, també dedicava paraules d'agraïment als arxivers de l'Arxiu de la Corona d'Aragó Ferran Valls i Taberner, Jesús Ernest Martínez Ferrando i Josep Pallejà Martí, així com a "les persones de l'Institut d'Estudis Catalans y de la Biblioteca de Catalunya que'm varen facilitar el meu treball en tot ço que d'ells depenia".

Acabem de mencionar a Valls i Taberner, reconegut historiador medievalista català, que l'any 1929 va passar a dirigir l'Arxiu de la Corona d'Aragó, al capdavant del qual es mantindria fins poc abans de la Guerra Civil. A Valls i Taberner, que escrivia i parlava alemany, se'l considerava un dels principals representants de l'escola de Finke a Espanya (Richert, 1942) i va col·laborar sovint als *Spanische Forschungen der Görresgesellschaft*. A més, va mantenir una copiosa correspondència amb destacats intel·lectuals catalans que van realitzar llargues estades a Alemanya, com l'arqueòleg Pere Bosch Gimpera (del qual parlarem més endavant) o l'especialista en literatura catalana medieval Jordi Rubió i Balaguer – fill de Rubió i Lluch – (del que ens ocuparem al proper apartat) (Peláez - Guckes - Gómez - Serrano, 1997).

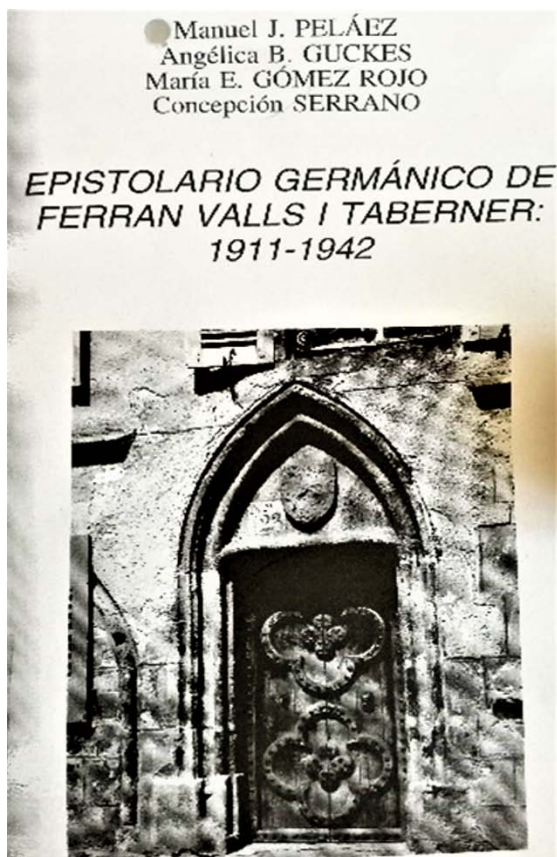

Fig. 11. M.J. Peláez - A.B. Guckes - M.E. Gómez - C. Serrano, *Epistolario Germánico de Ferran Valls Taberner*.

En el transcurs de la Segona República, Valls i Taberner va anar abandonant les seves anteriors vel.leïtats catalanistes. Aquest procés el va culminar durant la Guerra Civil, quan va fer públic el seu penediment al famós article titulat "La falsa ruta" que publicà *La Vanguardia Española* del 15 de febrer de 1939. Aquest canvi d'orientació i la seva ferma adhesió a la dictadura de Franco no li van fer perdre el manteniment de contactes amb Alemanya, on des del 1933 es trobaven al poder els nacionalsocialistes. Durant la Segona Guerra Mundial, Valls i Taberner col.laborà a l'Exposició del llibre Alemany celebrada a Barcelona l'hivern de 1941, on va impartir una conferència sobre la contribució de la ciència alemanya a la investigació de la història catalanoaragonesa.

Fig. 12. La inauguració de la Exposició del Llibre Alemany de 1941 a *Destino*, 187, 15 de febrer de 1941, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=647&anyo=1941> (consultat 3 de juny 2020).

A començaments de l'any següent, Valls i Taberner va visitar Alemanya convidat per dues organitzacions que compartien seu i president a Berlin,

Ibero-Amerikanisches Institut/Instituto Iberoamericano (IAI) i la *Deutsch-Spanische Gesellschaft*/Sociedad Germano-Española (DSG)⁴. La DSG es va convertir durant el nacionalsocialisme en la societat de foment de les relacions culturals germano-espanyoles més influent. Durant la seva estada a Alemanya, l'autor de "La falsa ruta" va aprofitar per fer una gira de conferències que el van portar a Leipzig i Greifswald. A banda de Finke, Valls i Taberner es va relacionar amb altres medievalistes alemanys també interessats per temes catalans, com Paul F. Kehr o Johannes Vincke.

Aquest darrer, que també era deixeble de Finke, va treballar sobre la relació d'Estat i Església en els territoris de la Corona d'Aragó (Klaiber, 1937, pp. 445-446 i Jaspert, 2004). Com el seu mestre, Vincke va ser nomenat doctor honoris causa per la Universitat de Barcelona i l'any 1947 va ingressar com a membre de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Un altre historiador català que es va interessar per la recerca de Finke va ser Ferran Soldevila, deixeble de Rubió i Lluch. Soldevila va sol·licitar una beca per treballar amb Finke a Alemanya que li concedí la Mancomunitat de Catalunya. La Mancomunitat, sorgida el 1914 amb Prat com a primer president, era un organisme administratiu que agrupava per primera vegada les quatre diputacions provincials catalanes. La seva creació significava un assoliment important per a les ambicions del catalanisme polític, i va impulsar la institucionalització de la cultura catalana millorant-ne les possibilitats de coordinar accions de projecció exterior. A partir del 1915, la Mancomunitat va organitzar en col·laboració amb l'IEC els Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi en el marc dels quals van començar a venir a Catalunya alguns dels científics més importants del moment. En aquell context, l'IEC va consolidar la rellevància internacional en ser admès l'any 1923 a la *Unió Acadèmica Internacional*, que havia sorgit després de la Primera Guerra Mundial.

Malauradament, l'arribada de la dictadura de Primo de Rivera la tardor d'aquell mateix any, que acabaria comportant la dissolució de la Mancomunitat, va impedir a Soldevila beneficiar-se de l'esmentada beca. Tot i això, el 1925, en ocasió de l'aniversari dels setanta anys de Finke, Soldevila es va fer ressò de les publicacions que internacionalment se li havien dedicat en homenatge en un article que es publicà a la *Revista de Catalunya* (Soldevila, 1925). Entre els que hi havien participat, hi trobem l'ex-president de la Mancomunitat Josep Puig i Cadafalch, arquitecta, historiador de l'art i arqueòleg.

⁴ GSTA I. HA. Rep. 218, 218, 30 de gener 1942; IAI, F00/10: 927, s.d., [1942], a.D. W. Faupel, 'Deutsch-spanische Kulturarbeit im Kriege'. Sobre la DSG, veure: Janué, 2008.

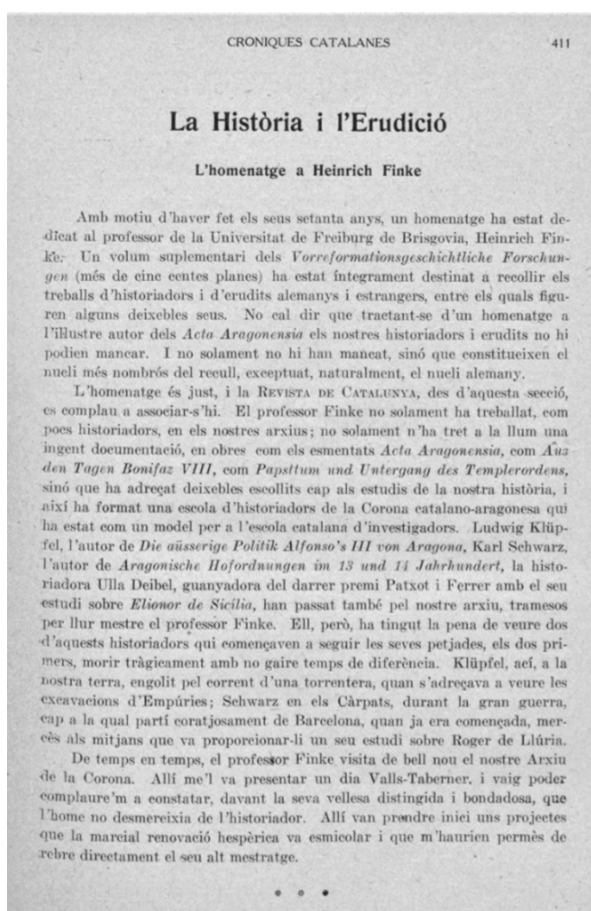

Fig. 13. Primera pàgina de l'article de Ferran Soldevila sobre l'homenatge a Heinrich Finke a la *Revista de Catalunya*, 16, 1925.

En l'àmbit de l'arqueologia, hem esmentat abans les estades a Alemanya de Bosch Gimpera, l'arqueòleg català més destacat de l'etapa. Bosch Gimpera va estudiar a Alemanya filologia grega i mitologia entre 1911 i 1914 gràcies a una pensió de la Junta de Ampliación de Estudios (JAE). Va ser allí on va descobrir l'arqueologia prehistòrica, que fins llavors era desconeguda a la península⁵. Retornat a Catalunya, va col·laborar amb la Mancomunitat dirigint el Servei d'Excavacions de l'IEC creat el 1915. Durant la Guerra Gran, Bosch Gimpera signà el manifest germanòfil "Amistad germano-española" que publicà *La Tribuna* del 18 de desembre de 1915 (Fuentes, 2009, p. 219 i 2013, p. 69). També

⁵ Archivo JAE, expediente JAE/22-448; Bosch-Gimpera, 1980, p. 451; Klaiber, 1937, p. 451. Sobre els pensionats per la JAE a Alemanya, veure: Janué, 2010.

s'incorporà a la unió d'intel·lectuals i científics catalans anomenada "Comitè d'Amics de Germania", del que parlarem més endavant. Un cop acabada la Guerra Gran, Bosch Gimpera va ser un dels científics de la Universitat de Barcelona que van signar conjuntament amb altres col·legues espanyols una proclama dirigida a la Conferència de Pau de Versalles, on reclamaven el restabliment de les relacions científiques internacionals amb Alemanya⁶. A part de Bosch Gimpera, també signaren aquesta proclama el metge i cirurgià Salvador Cardenal, el pensador Tomás Carreras, l'antropòleg Telesforo Aranzadi, el naturalista Salvador Maluquer o el reconegut químic Agustín Murua Valerdi. Aquest darrer és autor d'un llibre de memòries sobre els tres anys que passà com a pensionat a Alemanya (Murua, 1914), on es formà, entre d'altres, a la Universitat de Munic amb el professor Adolf von Baeyer, premi Nobel l'any 1905. Un altre dels qui signaren la proclama, va ser l'economista i advocat Miquel Vidal Guardiola, de l'estreta relació del qual amb la cultura germànica en parlarem més endavant.

Fig. 14. Bosch-Gimpera (dreta) a la Comissió Arqueològica Internacional Glozel (França) el 1927. Foto: Agence de Presse Meurisse, Bibliothèque Nationale de France, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Glozel-commission_internationale.jpg> (consultat 3 de juny 2020).

Durant la Segona República, Bosch Gimpera va exercir com a degà de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona i fou membre del Consell de Cultura de la Generalitat. Aquest Consell va mostrar un gran interès en

⁶ *Spanien. Zeitschrift für Auslandskunde*, 1, 2019, pp. 235-236; i 2, 1-2, 1920, pp. 74-77.

l'aprofundiment de les relacions culturals amb Alemanya. Malauradament, la Guerra Civil espanyola forçà Bosch Gimpera a marxar a l'exili. De l'exili estant, manifestaria als seus alumnes de la Universidad Pública de México que havia descobert Catalunya a Berlín, amb la qual cosa volia indicar com li havia estat d'indispensable conèixer la cultura alemanya per descobrir la pròpia realitat històrica nacional (Marichal, 1988, p. 54).

Entre els arqueòlegs alemanys amb els quals Bosch Gimpera es va relacionar, destaca Adolf Schulten, reconegut investigador de Numància, del que va traduir algunes obres. Acabada la Guerra Gran, Schulten va rebre suport de l'IEC per fer recerca a Catalunya. Va incloure al seu àmbit de recerca Tarraco i va ser el primer arqueòleg germànic que s'interessà per les restes gregues d'Emporion (Briesemeister, 1988, p. 18; García Bellido, 1960; Klaiber, 1937, pp. 450-451).

L'any 1934 va aparèixer en català la segona edició de la seva obra *Tarraco*, traduïda aquesta vegada per un altre influent arqueòleg i prehistoriador catedràtic a la Universitat de Barcelona, Lluís Pericot (Schulten, 1934).

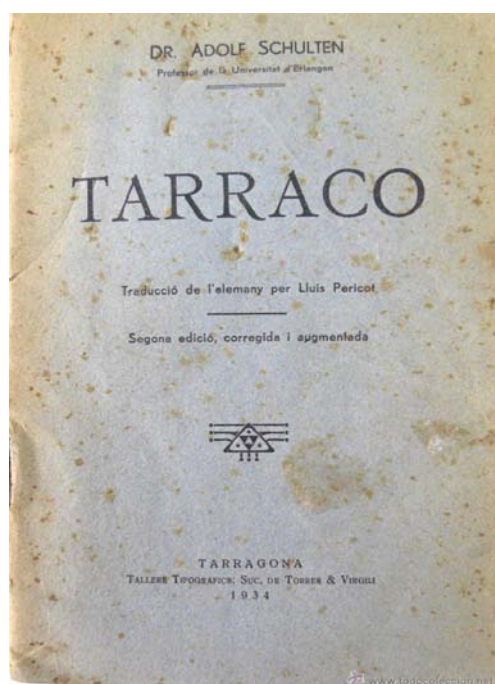

Fig.15. A. Schulten, *Tarraco*

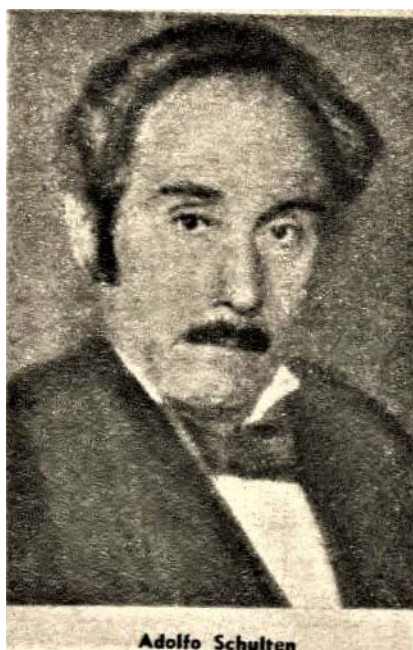

Fig. 16. Adolf Schulten a *Destino*, 441, 29 de desembre 1945, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=647&anyo=1945> (consultat 3 de juny 2020).

Pel que fa a les relacions en la disciplina de la història de l'art, sobresurt la figura de Gertrud Richert, la qual va residir a Barcelona entre 1921 i 1934. Durant la seva estada a Catalunya, es va poder beneficiar d'una beca de tres anys que li atorgà l'Ajuntament de Barcelona per fer una recerca sobre pintura medieval catalana, la qual es va publicar en alemany el 1925 (Vollmer, 1988; Richert, 1925). Dos anys més tard, Richert va publicar una altra monografia il·lustrada de tema català també en alemany, dedicada aquesta vegada a la ciutat de Barcelona (Richert, 1927). A més, el curs 1933-1934 Richert va impartir classes d'història de l'art a la Universitat de Barcelona, on va mantenir bones relacions, entre d'altres, amb Rubió i Balaguer. Un cop retornada a Alemanya, Richert va exercir durant tota l'etapa nacionalsocialista una gran activitat com a referent d'art del IAI i de la DSG (Janué, 2008). Les seves publicacions dels anys d'entreguerres les trobem avui a la Biblioteca de Catalunya.

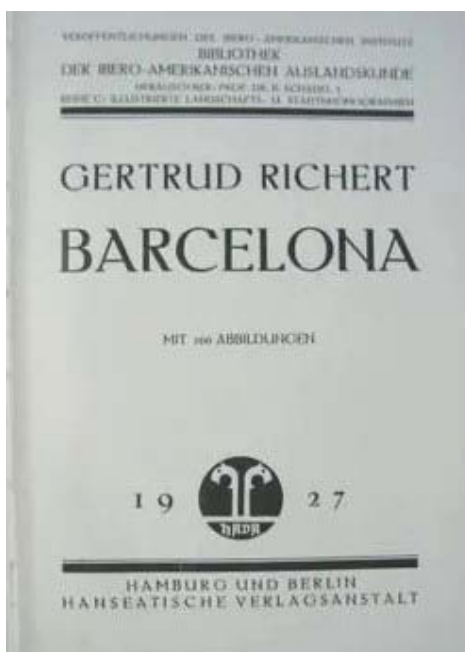

Fig. 17. G. Richert, *Barcelona*

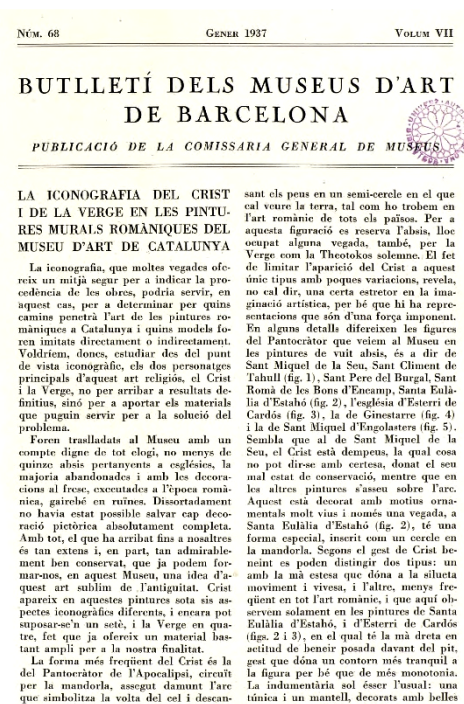

Fig. 18. G. Richert, 'La Iconografia', https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=362&anyo=1937 (consultat 3 de juny 2020).

3. Les relacions en l'àmbit de la filologia i la literatura

El literat de la Renaixença catalana que durant les primeres dècades del segle XX va assolir més influència internacional, incloses les terres alemanyes, va ser Àngel Guimerà. El seu drama *Terra Baixa*, que ha estat el més representat i traduït de la dramaturgia catalana, va ser traduït a l'alemany pel romanista i hispanista Eberhard Vogel. Basada en *Terra Baixa*, l'òpera en alemany *Tiefland*, amb llibret de Rudolf Lothar i música d'Eugen d'Albert, que s'estrenà el 1903, va assolir fama mundial (Neumann, 1998, pp. 133-162; Robles i Sabater, 2005, pp. 221). Amb posterioritat, fundades en la mateixa obra, s'elaborarien en alemany dues produccions cinematogràfiques, la primera muda, realitzada el 1922 sota la direcció d'Adolf Edgard Licho i, l'altra, la polèmica versió filmada durant la Segona Guerra Mundial dirigida per Leni Riefenstahl (Briesemeister, 1988, p. 23; Neumann, 1998, pp. 167-187).

Guimerà i *Terra Baixa* van protagonitzar a Catalunya durant la Dictadura de Primo de Rivera alguns incidents político-diplomàtics al voltant de la participació d'Alemanya a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 – per tant, un cop ja desaparegut l'exitós literat català – (Janué, 2007). La direcció de l'Exposició va encarregar a alguns dels països estrangers que hi tenien representació oficial que organitzessin respectivament una setmana nacional. La celebració de la Setmana Alemanya es programà del 19 al 26 d'octubre de 1929. A l'organització, entre d'altres, hi va participar el Cercle Literari/*Literarischer Zirkel*, que s'oferí a preparar una representació teatral. El Cercle estava integrat al Club Germania/*Verein Germania*, l'associació cultural més gran de la colònia alemanya a Barcelona, la qual aleshores era la més nombrosa de l'Estat i devia integrar unes 5.000 persones. L'obra que va escollir representar el Cercle va ser, precisament, la traducció a l'alemany de *Terra Baixa* d'Àngel Guimerà. Tanmateix, ràpidament tant al si de *Germania*, com al mateix consolat alemany van sorgir veus insistents contra la tria d'aquesta obra. El motiu que s'adduïa era que, tot i ser apolítica, l'autor era un conegut i celebrat "català" [sic] i la seva representació – d'aquesta o de qualsevol altra obra catalana–, per part de la colònia alemanya durant la Setmana Alemanya podia ocasionar amb facilitat manifestacions polítiques no desitjades⁷. Finalment, els detractors de l'obra s'imposaren i el conservador *Diario de Barcelona* del 13 de setembre de 1929 informava que,

Lamentamos sinceramente que un mal entendido exceso de celo nos prive de la

⁷ PAAA Botschaft Madrid 637, Document 13.7.1929, Barcelona, Consolat General Alemany a Ministeri d'Afers Exteriors Berlín.

celebración de un simpático acto de fraternidad cultural internacional, tanto más cuanto que no podemos admitir la hipótesis de que la Asociación Literaria “Club Alemán” pudiese perseguir la realización de un acto político con la representación de una obra que aplauden muy frecuentemente los públicos de toda España.

El fet que la notícia aparegués publicada a la premsa diària barcelonina va enutjar el cònsol, per al que això confirmava allò que ja s’havia posat en evidència durant una recent visita a Barcelona del ministre d’Afers Exteriors alemany Gustav Stresemann, quan els catalans havien aprofitat per mantenir-hi una entrevista sobre la minoria catalana i homenatjar-lo com a defensor valent de les minories, és a dir:

(...) dass wir in allen die katalanische Frage betreffenden Äusserungen nicht vorsichtig genug sein können, und dass andererseits die Katalanen keine Gelegenheit unbenutzt lassen, um uns in ihre “Minderheiten”-Politik hineinzumannövrieren⁸.

Per a les autoritats alemanyes era evident que en aquell context no els convenia de cap manera mostrar reconeixement a la cultura catalana.

Hem mencionat abans a Vogel com a traductor a l’alemany de Guimerà. Vogel s’havia doctorat a Paderborn l’any 1886 amb una tesi sobre el català modern⁹. L’octubre del 1906, va participar al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a Barcelona, que marcà una fita en la internacionalització de la llengua.

⁸ (...) que nosaltres en totes les manifestacions que tinguin a veure amb la qüestió catalana mai no podrem ser prou prudents, i que, d’altra banda, els catalans no desaprofiten cap oportunitat per barrejar-nos en la seva política de “minories”. PAAA Botschaft Madrid 637, Document 13.7.1929, Barcelona, Consolat General Alemany a Ministeri d’Afers Exteriors Berlín. Totes les traduccions de l’alemany són meves.

⁹ Vogel, 1886; Briesemeister, 1988, p. 22; Klaiber, 1937, p. 432; Stegmann, 2016, p. 263 i Robles i Sabater, 2009, pp. 106-107.

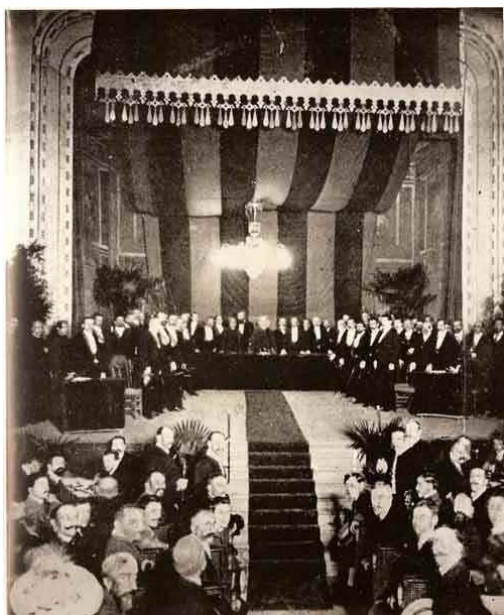

Fig. 19. Inauguració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana a Barcelona de 1906, <https://ca.wikipedia.org/wiki/I_Congr%C3%A9s_Internacional_de_la_Llengua_Catalana#/media/Fitxer:Congres_catala1.jpg> (consultat 28 de maig 2020).

Entre 1909 i 1920, Vogel va traduir a l'alemany escriptors catalans coetanis, a més de Guimerà, Raimon Casellas, Víctor Català, Josep Pous i Pagès, o Prudenci Bertrana. La seva obra més celebrada fou el primer diccionari complet català-alemany (1911) i alemany-català (1916) (Vogel, 1911-1916) – amb anterioritat només es disposava del *Vocabulari molt profitós* de 1502. L'any de la publicació del primer volum, Vogel va presidir els Jocs Florals patrocinats per l'Ajuntament de Barcelona, que actuaren d'espai de socialització de la catalanística estrangera amb els literats catalans.

Fig. 20. Retrat d'Eberhard Vogel, president dels Jocs Florals de 1911, Centre de Documentació de l'Orfeó Català, <http://mdc.csuc.cat/cdm/ref/collection/Fotos_PMC/id/854> (consultat 28 de maig 2020).

Entre els promotors del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, hi trobem un altre romanista alemany destacat, Bernhard Schädel, que desenvolupà una obra molt àmplia sobre aspectes de la llengua i dialectologia

catalanes¹⁰. L'any 1904, Schädel va publicar un llibre sobre l'evolució de la fonètica catalana (Schädel, 1904), i també va impartir a la Universitat de Halle el que sembla que fou el primer curs de català en una universitat alemanya (Eberenz-Greoles, 1990, p.145). En aquesta mateixa universitat, va crear l'anomenat "Cercle de Halle" de catalanística i a casa seva va fundar un "Katalanisches Institut" amb una destacada biblioteca sobre matèria catalana. Schädel va desenvolupar també un paper rellevant en l'impuls de la fundació de l'IEC. Així mateix, va ser membre corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres i de l'Associació Artística Arqueològica de Barcelona (Klaiber, 1937, p. 425-426).

Fig. 21. Bernhard Schädel a *El Poble Català*, 3, 175, 6 d'agost 1906, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/consulta/registro.do?id=10000038096> (consultat 3 de juny 2020).

L'interlocutor més destacat de Schädel en terres catalanes, va ser el lingüista mallorquí Antoni Maria Alcover, a qui aconsellà sobre l'evolució de la fonètica catalana (Julià-Muné, 2007, p. 76; i Eberenz-Greoles, 1990). L'estiu de 1906, Schädel

¹⁰ Quelle, 1924; Klaiber, 1937, pp. 425-426; Briesemeister, 1988, pp. 19-20; Julià-Muné, 2007; Eberenz-Greoles, 1990; Stegmann, 2016, pp. 261-262)

va acompanyar Alcover en l'excursió filològica pels Pirineus fent enquestes sobre el lèxic català durant un mes i mig. D'aquesta experiència n'ha quedat el famós *Dietari* d'Alcover (Alcover, 1983 i Eberenz-Greoles, 1990, pp. 138-141).

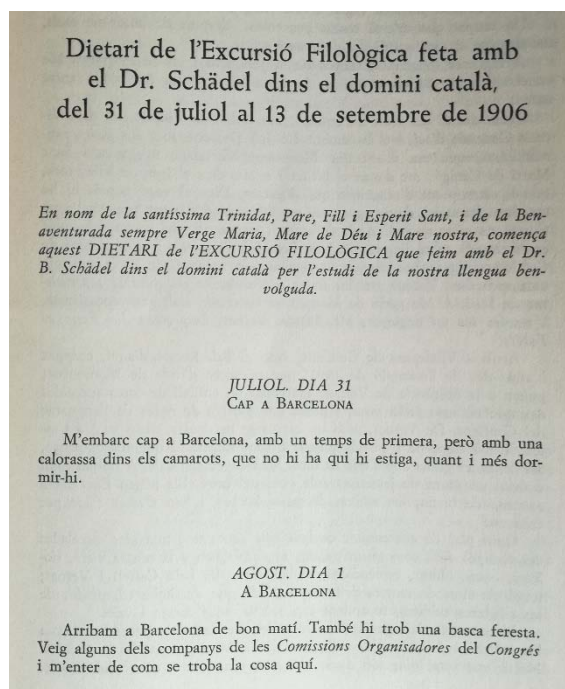

Fig. 22. Pàgina inicial del *Dietari* de A.M. Alcover, A.M. Alcover, *Dietari*, p. 9.

Fou Alcover qui al I Congrés Internacional de la llengua catalana d'aquell any va llegir la contribució de Schädel sobre el futur de la catalanística, ja que per incidències personals no li fou possible d'assistir-hi. A més, Alcover va passar llargues temporades a Halle. El primer viatge l'emprengué l'estiu del 1907 i va durar quatre mesos.

La relació de Schädel i Alcover va obrir la possibilitat de l'estada de becaris catalans a la Universitat de Halle. Tanmateix, per fer-ho factible, va ser necessària la cooperació de l'IEC i la Diputació de Barcelona (Julià-Muné, 2000 i 2007; Eberenz-Greoles, 1990, pp. 141-144, 148-152). El 1905, Schädel s'havia ofert a Alcover per impartir personalment a la Universitat de Halle les classes que fossin necessàries per a la formació de joves catalans en lingüística romànica i en edició textual. Un cop convençut Prat per la mediació d'Alcover, la tardor del 1908 l'IEC, en nom de la Diputació de Barcelona, va convocar un concurs-oposició per atorgar tres beques, que recaigueren en el ja esmentat Barnils, Manuel de Montoliu i Antoni Griera. Amb tot, entre els becats i Schädel sorgirien desacords que incidiren en què aquest darrer abandonés en gran part el seu interès per les qüestions

catalanes quan, a partir de 1911, es traslladà a la Universitat d'Hamburg. També hi devia contribuir el distanciament entre Alcover i l'IEC (Eberenz-Greoles, 1990, p. 147, 142-155). A Hamburg, Schädel hi fundaria el 1917 l'Ibero-Amerikanisches Institut (IAI-H), que a partir del 1919 editaria la revista *Spanien. Zeitschrift für Auslandskunde*, que incorporaria contribucions de tema català i on col.laborarien catalanòfils alemanys i germanòfils catalans.

Tot i aquest episodi, a Halle els becats establiren relació amb el professor Hermann Suchier que, com Schädel, era membre corresponent de l'Associació Artístico-Arqueològica de Barcelona (Julià-Muné, 2000 i 2007). Montoliu, Barnils i Griera li dedicarien un volum conjunt l'any 1916. Per la seva part, Suchier cediria a l'IEC el manuscrit del *Llibre dels àngels*, de Francesc Eiximenis (1392), que formava part de la seva biblioteca. Tots tres becats van esdevenir reconeguts especialistes en literatura catalana.

D'altra banda, malgrat les comentades desavinences, l'arribada de Schädel a la Universitat d'Hamburg hi obrí les portes a la presència de la cultura catalana. D'Hamburg estant, Schädel va sol·licitar a Rubió i Balaguer que impartís cursos al seu seminari de romanística (Massot, 2005). Aquest va obtenir una pensió de la JAE l'any 1913 que li permeté, alhora que hi impartia classes com a lector d'espanyol i català, ampliar estudis de filologia romànica a Hamburg¹¹. Durant la seva estada, Rubió i Balaguer va arribar a catalogar en diverses biblioteques d'Alemanya cent vuitanta-sis còdexs de Ramon Llull. Retornat a Barcelona, quan l'any 1914 la Mancomunitat atorgà a la Biblioteca de Catalunya el caràcter de servei cultural públic, en fou nomenat el primer director. Durant la Guerra Gran, tant a Rubió i Balaguer, com a Montoliu i a Barnils els trobem costat de Bosch Gimpera com a signants del manifest germanòfil de 1915 (Fuentes, 2009, p. 219 i 2013, p. 69), i també s'afiliaren als Amics. De la mateixa manera, Montoliu, Barnils i Griera signaren la proclama de 1919 favorable a restablir relacions científiques amb Alemanya.

Un cop acabada la Gran Guerra, la Universitat d'Hamburg va ser la primera d'Alemanya a oferir cursos regulars de català, que s'encarregaren a Montoliu. També en aquest període, el romanista alemany Rudolf Grossmann, deixeble de Schädel, realitzà des d'Hamburg diversos treballs sobre lírica catalana contemporània. La seva obra més notable va ser una antologia de poesia catalana de les últimes dècades en traducció alemanya que es va publicar el 1923 – es tractava de la tercera antologia alemanya de lírica catalana després de les de

¹¹ Archivo JAE, expediente JAE/128-523; Eberenz-Greoles, 1990, p. 152-153.

Johannes Fastenrath (1890) i Peter Lang (1900)¹². En aquell període, Grossmann, que coneixia bé Catalunya, va escriure també en alemany sobre el moviment autonomista català (Grossmann, 1919).

Fig. 23. Notícia de l'antologia de lírica catalana de Grossmann a *La Veu de Catalunya*, 19 d'agost 1923, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/consulta/registro.do?id=10000128952> (consultat 3 de juny 2020).

Coautor els anys trenta del reconegut diccionari de les llengües espanyola i alemanya Slaby/Grossmann, el 1936 Grossmann va succeir Schädel en la direcció del IAI-H. El seu coneixement de Catalunya no obstà perquè durant la Segona Guerra Mundial passés a publicar diverses obres favorables al franquisme i el falangisme. En aquestes obres, va arribar a comparar el seu significat històric amb els assoliments de l'Alemanya nacionalsocialista, alhora

¹² Grossmann, 1923; Briesemeister, 1988, p. 24; Klaiber, 1937, pp. 433-434; Robles i Sabater, 2005, pp. 220 i Stegmann, 2016, p. 265.

que atacava les lluites particularistes entre les regions interiors espanyoles, que considerava afeblir l'esperit espanyol (Janué, 2019).

Un altre romanista alemany influent en l'àmbit acadèmic català durant l'etapa d'entreguerres fou l'especialista en cultura espanyola d'idees catòlico-conservadores Karl Vossler, professor a la Universitat de Munic. L'any 1922, l'escriptor, poeta i traductor català Carles Riba, que aleshores tenia vint-i-nou anys, va poder assistir als seus cursos a Munic gràcies a una beca que li concedí el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya¹³. Riba era aleshores amb Montoliu professor a l'Escola de Bibliotecàries. A més, estava treballant en una antologia de Verdaguer per a l'Editorial Catalana, que en ser publicada suscitaria polèmica. Durant l'estada a Munic, Riba es convertí en un gran admirador de Vossler. També va mantenir contactes amb Grossmann, amb qui actuà sovint com a ambaixador de les lletres i de les arts catalanes donant coneixement de l'estat de la cultura catalana del moment.

Un cop retornat a Barcelona, Riba va bescanviar correspondència amb Vossler sobre els esdeveniments socials i polítics de llurs respectius països. Riba escrivia les cartes en català i Vossler en alemany o en italià. El 21 de desembre de 1923, alarmat per les conseqüències del cop d'Estat de Primo de Rivera, Riba va escriure a Vossler:

I ara, els primers fruits d'un treball de vint-i-cinc anys (o sigui, d'ençà que el catalanisme, organitzat políticament, havia anat predominant dins les corporacions públiques catalanes), d'un esforç col·lectiu per europeïtzar la nostra vida, ara tot això perilla (Medina, 1989, pp. 250).

A la qual cosa, Vossler li repongué amb aire tranquil·litzador amb data 1 de gener de 1924:

Möge die Zeit, in der Ihre Kinder gross werden u. Zur Wirkung kommen, für Iher engeres u. Weiteres Vaterland, für Catalonien u. für Europa eine klarere u. Reinere sein als die heutige, (...). Ob Ihr grossen Pessimismus berechtigt ist (...) Daher muss man die Politik zwar Ernst, aber niemals tragisch nehmen (Medina, 1989, pp. 250-251)¹⁴

¹³ Briesemeister, 1988, p. 19; Hina, 1991, p. 34; Medina, 2007, pp. 174-179 i 1989, pp. 244-248 i Guardiola - Quintana, 1990, p. 167.

¹⁴ "Esperem que els temps quan els seus fills hagin arribat a l'edat adulta i puguin actuar, siguin més clars i purs que no els actuals per a la seva pàtria més propera i per a la més àmplia, per a Catalunya i per a Europa (...) Però el seu gran pessimisme està justificat? (...). Cal prendre's la política molt seriosament, però mai de manera tràgica".

Admirador de Goethe, Novalis i Hölderlin, a qui traduí (Friese, 1985 i Peidro, 2019), Riba tenia a la seva biblioteca particular una cent-cinquantena de volums amb obres dels més importants autors de la història de la literatura alemanya. La relació de Riba amb Alemanya es mantingué fins a les acaballes de la seva vida. Encara pel juny de 1956, el poeta va ser invitat a pronunciar una tanda de conferències en diverses universitats alemanyes, com Colònia, Bonn, Berlín, Hamburg i Heidelberg, on parlà de Maragall i de “L’humanisme a Catalunya” (Medina, 2007, p. 180).

Per la seva part, Vossler va visitar Barcelona la primavera de 1929, essent la seva vinguda àmpliament publicitada a la premsa (Medina, 1989, pp. 252-253). Montoliu, que havia traduït alguna de les seves obres, li va dedicar una semblança a *La Veu de Catalunya*, diari portaveu de la Lliga Regionalista, on, a més, Vossler fou entrevistat.

Fig. 24. Vossler a Barcelona la primavera de 1929 a *La Veu de Catalunya*, 9 d’abril 1929, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicacions/numeros_por_mes.do?idPublicacion=603&anyo=1929> (consultat 3 de juny 2020).

Durant la seva estada a Barcelona, Vossler va pronunciar una conferència a l’Ateneu Barcelonès sobre “Literatura nacional i universal”, essent presentat per Carles Riba. La conferència va estar presidida pel president de l’Ateneu, Pere Coromines i hi van assistir, entre d’altres, Rubió i Lluch i Montoliu. També va impartir una altra conferència a la Universitat de Barcelona, on va ser presentat per Montoliu. Després de l’estada a Barcelona, Vossler va escriure a Riba:

Lieber Freund: (...) Meine Gedanken u. Mein Herz sind noch in Spanien. Besonders die grosse Freundlichkeit in ihrem Haus, die schönen Stunden mit

Ihnen leben in mir fort. (...) (Medina, 1989, pp. 254, nota 28)¹⁵.

Vossler tornaria novament a Barcelona l'any 1932 en motiu de la celebració del centenari de la mort de Goethe. A Catalunya la commemoració d'aquest aniversari tenia lloc a Catalunya amb la Generalitat de Catalunya recentment reestablerta, si bé encara amb caràcter provisional, en el context de la Segona República espanyola. Per a l'ocasió, la Generalitat va regalar a les escoles de Catalunya una antologia de la lírica del gran literat alemany traduïda al català on s'aplegaren els nombrosos goethians del país, entre els qui no faltà Riba (Hina, 1972, p. 309). A propòsit d'aquesta estada de Vossler a Catalunya, durant la qual va pronunciar conferències a Girona i a Lleida, la revista *Mirador* del 14 d'abril de 1932 reportà:

(...). L'exemple germànic és saludable en el moment de sedimentació de la nova cultura catalana. (...). El passeig de Vossler ambaixador de Goethe pels zigzags romàntics de Girona i per la dolorosa catedral vella de la Lleida màrtir, representa la nova era en què Catalunya aconseguirà la cristal·lització serena dels anhels del seu esperit (Valbuena i Prat, 1932; Medina, 1989, pp. 292-294).

¹⁵ "Estimat amic: (...). Els meus pensaments i el meu cor són encara a Espanya. Sobretot la gran amabilitat a casa seva, les precioses hores amb vostè perviuen en mi. (...)" ..

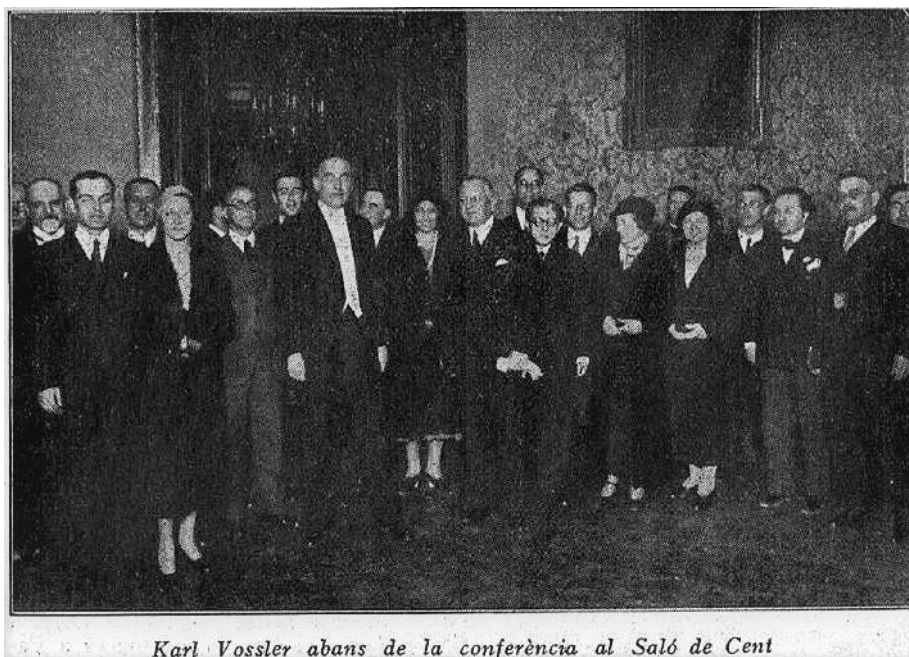

Fig. 25. Vossler durant el centenari de Goethe a *Mirador*, 4, 167, 14 d'abril 1932, p. 4, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=249&anyo=1932>.

L'any següent, quan s'esqueia el centenari de la publicació de l'"Oda a la Pàtria" de Bonaventura Carles Aribau, Montoliu s'adreçà a Vossler demanant-li una col·laboració. La seva aportació es concretà en una carta de Vossler dirigida a Montoliu signada a Múnic el 5 de juliol de 1933, que es va publicar a *La Veu de Catalunya* de 24.8.1933, on declarava:

(...). És Principalment gràcies a l'esforç de Catalunya i principalment de la magnífica ciutat de Barcelona que en l'Espanya d'avui el respecte dels drets dels pobles i la llibertat de les nacionalitats han esdevingut una realitat consagrada en la Constitució, pel que afecta a Catalunya. (...) Aquesta victòria la deu [Catalunya] abans que tot al valor substantiu de les seves obres, al seu art esplèndid, a la seva fecunda literatura, al seu original sentit de la forma i de l'estil. (...). Aquest esperit d'un lluitador, que sap triomfar amb la tenacitat de l'amor i de la fidelitat contra un poder superior aparentment invencible, ha fet la vostra terra gran i lliure. Jo faig vots perquè aquest esperit l'acompanyi per sempre més i la faci feliç en l'esdevenidor. (...)¹⁶.

¹⁶ *La Veu de Catalunya*, 24 d'agost 1933; Medina, 1989, pp. 256-257.

Fig. 26. La carta de Karl Vossler en ocasió del centenari de l'Oda a la Pàtria d'Aribau a *La Veu de Catalunya*, 24 d'agost 1933, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicacions/numeros_por_mes.do?idPublicacion=603&anyo=1933> (consultat 3 de juny 2020).

L'any 1937, el règim nacionalsocialista va obligar Vossler a retirar-se prematurament de la universitat per la seva oposició a l'antisemitisme i al feixisme. Tot i això, durant la Segona Guerra Mundial, el mateix règim l'envià a l'estranger com a ambaixador de la ciència alemanya. El març de 1944, la Universidad de Madrid va condecorar el professor muniquès doctor honoris causa. Vossler va aprofitar l'ocasió per visitar una vegada més Barcelona i assistir a una sessió de l'IEC, on tornà a ser Riba el que el presentà (Medina, 1989, pp. 260). L'estiu d'aquell mateix any, l'Institut de Cultura Alemán/*Deutsches Kulturinstitut* (DKI) de Madrid, que havien creat els nacionalsocialistes dos anys abans, nomenà Vossler president, però no arribà a prendre possessió.

Fig. 27. Entrevista a Vossler al seu pas per per Barcelona el 1944 a *Destino*, VIII, 349, 25 de març 1944, p. 10, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=647&anyo=1944> (consultat 3 de juny 2020).

4. Dels assoliments d'entreguerres a la dislocació amb el feixisme

L'isolament internacional a què es va veure sotmesa Alemanya arran de la Primera Guerra Mundial va crear un terreny fèrtil per a una major receptivitat a les iniciatives de col.laboració cultural i científica amb Catalunya. El desembre de 1916 un grup d'intellectuals catalans, entre els quals es trobaven Bosch Gimpera, Montoliu, Vidal Guardiola o Rubió i Balaguer, va crear a Barcelona el ja mencionat "Comitè d'Amics de Germania". Al seu manifest inaugural, els Amics declaraven com a objectiu difondre la cultura i la ciència alemanyes, que consideraven les més elevades, i frenar les "difamacions" contra aquell país. El manifest conclouia amb les següents paraules:

Wir wollen ferner die ungeheure Bedeutung eines Landes ins rechte Licht setzen dessen kulturelle Einrichtungen in ihrer Gesamtheit durch nichts übertroffen werden, dessen Verwaltung geradezu vorbildlich ist, dessen Sozialpolitik dem Ideal der Gerechtigkeit wie keine andere nahekommmt, eines Landes, das sich aus

eigener Kraft zu Macht und Grösse hindurchgerungen hat, im Kampf gegen ungünstige Verhältnisse, die die Natur geschaffen hat, und gegen alles Missgeschick das die Geschichte ihm in den Weg legte¹⁷.

A iniciativa dels Amics, es va formar en cooperació amb membres de la colònia alemanya una comissió de treball integrada per tres alemanys i tres catalans, que organitzà les Conferències d'Extensió Universitària Hispano-Alemanyes (*Deutsch-Spanische Vortragskurse*)¹⁸. Les Conferències que s'impartiren a Barcelona entre el gener i el maig del 1917, constaven d'un cicle de trenta lliçons sobre temàtiques científico-acadèmiques variades que van impartir en català. Espanyol o alemany, alternativament, catorze professors alemanys i setze catalans, entre els quals trobem a Bosch Gimpera, Montoliu, Barnils, Rubió i Lluch o Vidal Guardiola, i també el director de la Biblioteca Arús. Les seus de les conferències van ser l'Ateneu Barcelonès, la Universitat de Barcelona, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, l'Escola de Funcionaris, l'Acadèmia de Ciències, el Palau de la Música Catalana, el Centre Excursionista, la Biblioteca de Catalunya, el Museu de Ciències Naturals del Parc de la Ciutadella, l'Escola Alemanya, l'Institut d'Estudis Catalans, i el Foment del Treball. L'any següent, les Conferències es van repetir, amb lliçons centrades aquesta vegada en els àmbits de les humanitats. Algunes de les lliçons s'acompanyaren de visites guiades per especialistes a museus i instituts científics catalans. Van ser seus d'aquestes visites el Departament de Prehistòria del Museu d'Arqueologia de Barcelona, la col·lecció de teixits del Museu a l'Escola dels Bells Oficis, o els manuscrits catalans i els incunables a la Biblioteca de Catalunya. Arran de l'organització d'aquestes Conferències, es va crear a Barcelona una Societat Hispano-Alemanya, que tenia per objectiu incentivar les relacions culturals i científiques mútues. Entre d'altres, aquesta societat va organitzar cursos d'alemany per a treballadors i empleats locals, i se'n va crear una filial a Tarragona. L'èxit més ressonant que s'atribueix a la diplomàcia científica i cultural catalano-alemanya en l'etapa d'accés del nacionalisme polític català a l'administració pública és sens dubte la visita que realitzà Albert

¹⁷ *Spanien. Zeitschrift für Auslandskunde*, 2, 1-2, 1920, pp. 77-78. "Volem també il·luminar adequadament la immensa importància d'un país el conjunt de les institucions culturals del qual no són superades per res, l'administració del qual és francament exemplar, la política social del qual s'acosta més a l'ideal de justícia que qualsevol altra, un país que per la seva pròpia força s'ha elevat al poder i la grandesa guanyats en lluita contra les condicions desfavorables que la natura ha creat i contra totes les desgràcies que la història li ha posat en el camí".

¹⁸ *Mitteilungen aus Spanien*, 1, 1917, p. 32-33; Westermann 1919, pp. 246-247.

Einstein a Catalunya entre el 22 de febrer i l'u de març de 1923 (Roca Rosell, 2007 i Sallent - Roca, 2005)¹⁹. La vinguda de l'admirat físic a terres catalanes no es va produir de manera fortuïta, sinó que per fer-la possible hi intervingué l'IEC, que va ser la institució que convidà el gran científic alemany. Durant el seu periple per Catalunya, Einstein va impartir (en francès) un cicle de conferències al Saló de Sessions del Palau de la Generalitat, que llavors era la seu de la Diputació i de l'IEC, on va presentar les seves investigacions. Durant l'estada, els seus hostes el van portar a visitar el monestir de Poblet, on estan enterrats alguns reis de la Corona d'Aragó. El que aleshores era el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch, el va acompanyar a Terrassa a visitar el conjunt paleocristià i romànic d'Ègara i li va organitzar un sopar al luxós l'Hotel Ritz de la capital catalana. Einstein va visitar també l'Escola del Mar i el Grup Escolar Baixeras, dues mostres de la renovació pedagògica que impulsava l'Ajuntament de Barcelona. A la recepció oficial al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, l'alcalde accidental, Enric Maynés, li va donar la benvinguda com a representant de la ciència universal. Com a traductor d'Einstein a l'Ajuntament de Barcelona va actuar Vidal Guardiola (Roca Rosell, 2007), a qui hem vist participar en diverses iniciatives germanòfiles. Membre de les elits econòmico-polítiques catalanes, el 1919 havia col·laborat al costat de Francesc Cambó en la constitució de l'elèctrica CHADE, empresa corrupta lligada als interessos financers alemanys (Riquer, 2016). Vidal Guardiola, que s'havia format a Alemanya, estava casat amb una dona Alemanya amb fortuna, i mantenia contactes regulars amb el món de la indústria i la cultura d'aquell país tant a Barcelona com en terres germàniques. Vinculat a la Lliga regionalista, va ser cap de les finances de l'Ajuntament de Barcelona.

¹⁹ Al volum 36 de la revista *Quark* i ha altres informacions detallades d'interès sobre l'estada d'Einstein a Barcelona.

Fig. 28. Recepció per a Albert Einstein i la seva muller Elsa a l'Ajuntament de Barcelona el 27 de febrer de 1923. A l'esquerra d'Einstein, l'alcalde interí de la ciutat, Enric Maynés; el president de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts, Eduard Alcobé; i el cònsol alemany a Barcelona, Ulrich von Hassell, *D'Ací i d'allà*, 63, març 1923, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_po_mes.do?idPublicacion=125&anyo=1923> (consultada, 3 de juny 2020).

A Einstein, se li va oferir també una recepció a l'Escola Industrial, un dels projectes més destacats de la Mancomunitat, on se'l va obsequiar amb discos de cançons i balls populars catalans, que tingué l'oportunitat de presenciar. De la mateixa manera, Rafael Campalans, que era el responsable d'instrucció pública del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya, el va obsequiar amb un altre sopar honorífic. El cònsol alemany a Barcelona, Ulrich von Hassel, va redactar un informe sobre la visita d'Einstein on destacà que havia estat rebut com a representant de la cultura alemanya. Després de l'estada a Catalunya, Einstein va anar a Madrid i Saragossa. Més endavant, ja a la Segona República, la Generalitat de Catalunya li concediria el títol de ciutadà honorari de Catalunya el 1934, tot i que finalment no va viatjar a recollir-lo.

L'any de l'estada d'Einstein a Catalunya, es va produir encara un altre assoliment destacat per a la diplomàcia cultural catalano-alemanya: la fundació a Barcelona, impulsada pel consolat alemany, del Centro de Estudios Alemanes y de Intercambio/*Deutsche Wissenschaftliche Vermittlungsstelle* (DWV). El Centro es va crear amb l'objectiu d'aprofundir i institucionalitzar les relacions científiques mútues i d'assessorar els científics i estudiants que visitaven el país de l'altre. A més de Catalunya, tenia al seu càrrec els territoris d'Aragó i València (De la Hera, 2002, pp. 79; Pöppinghaus, 1999, pp. 280-289; Rebok, 2010, pp.113-114). La junta directiva de la DWV la integraven originàriament el cònsol alemany, membres destacats de la colònia alemanya a Barcelona i uns quants acadèmics i científics catalans. Tanmateix, quan el setembre d'aquell mateix any 1923 s'instaurà la dictadura de Primo de Rivera, el cònsol alemany va decidir retirar-se'n amb l'argument que la contraposició entre els elements inclinats a Espanya i els catalanistes era tan gran que els esforços per treballar amb tots dos alhora en l'àmbit cultural eren estèrils. La DWV es va sostenir amb finançament privat fins que l'any 1925, arran de la creació a Madrid d'un organisme amb la mateixa funció, passà a rebre fons del ministeri de cultura alemany. Amb tot, el finançament públic que es va atorgar a la DWV de Barcelona sempre va ser molt inferior que no pas el del seu homòleg a Madrid. Entre les activitats que va organitzar la DWV, destaquen les conferències que hi van impartir intel·lectuals i científics alemanys amb la finalitat d'atraure la societat catalana. Diversos dels lingüistes alemanys i catalans que hem tractat aquí, com Vossler o Grossmann, i també Rubió i Balaguer, col·laboraren durant l'etapa d'entreguerres amb la DWV. També van col·laborar en les seves activitats culturals Valls i Taberner o Richert. A nivell institucional, la DWV va mantenir contactes, entre d'altres, amb l'Institut d'Estudis Catalans, la Biblioteca de Catalunya, l'Ateneu Barcelonès i la Universitat de Barcelona.

Richert s'implicà també en la preparació de l'Exposició del Llibre Alemany que es mostrà a la capital catalana al gener de 1925, la qual va ser àmpliament difosa a la premsa.

Fig. 29. La inauguració de l'Exposició del Llibre Alemany de 1925 a *El Diluvio*, 20 de gener 1925, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=701&anyo=1925> (consultat 3 de juny 2020).

oficial més destacada a (Janué, 2007). La DWV va participar al Comitè Internacional de Relacions Culturals que es creà en motiu de l'Exposició. Aquest comitè va assumir la tasca d'orientar i ajudar els científics que visitaven l'Exposició, el registre d'institucions culturals nacionals i estrangeres, les invitacions a impartir conferències a professors estrangers, el foment de les

L'exposició la va organitzar la *Deutsche Gesellschaft für Auslandsbuchhandel*/ Societat Alemanya per al Comerç Internacional del Llibre, la qual estava integrada a la *Börsenverein des Deutschen Buchhandels*/Unió de la Borsa del Comerç del Llibre Alemany (Praesent, 1925; Klaiber, 1937, p. 458). En fou coordinador el bibliotecari de Leipzig Hans Praesent, que ja havia estat a Barcelona l'any 1909. L'Exposició s'allotjà en tres sales del Palau de la Generalitat que les autoritats locals van posar a disposició de manera gratuïta. Gran part del material que s'hi exhibí, 6.000 llibres –sobretot sobre literatura científica, especialment, medicina, art, tècnica, música i mapes– es va vendre a Biblioteques públiques de Barcelona. Praesent va quedar impressionat per la modernitat de la Biblioteca de Catalunya, la qual considerava a l'alçada de les biblioteques alemanyes. També li va cridar l'atenció la riquesa dels fons alemanys de la Biblioteca de Montserrat, el bibliotecari de la qual, Antoni Mª Tobella, era un bon coneixedor de la llengua alemanya i durant l'exposició va comprar un destacat volum de llibres.

Una altra activitat que actuà de punt d'encontre entre els dos territoris va ser l'Exposició Internacional de Barcelona de l'any 1929, on Alemanya va ser el país que va tenir una representació

relacions culturals amb altres països, la creació de centres de cultura i l'ajut a les institucions de cultura hispànica. Tot i això, com ja hem vist, en el context de l'Exposició la diplomàcia alemanya evità donar reconeixement a la cultura catalana.

Fig. 30. Pavelló de representació d'Alemanya a l'Exposició Internacinal de Barcelona de 1929 de l'arquitecte Mies van der Rohe. Reconstrucció del 2010. Fotografia: Ashley Pomeroy, <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Barcelona_Pavilion,_Barcelona,_2010.jpg> (consultat 28 de maig 2020).

Cap a 1930, la concorreguda sala de lectura de la DWV disposava d'uns 600 volums i unes 40 publicacions periòdiques per als lectors interessats en conèixer la vida cultural alemanya. Aquest mateix any la DWV establí relacions amb un altre comitè, el Comité Hispano-Alemán que es fundà a finals de juny a la Universitat de Barcelona a imatge del ja existent a Madrid (Pöppinghaus, 1999, p. 398). Els objectius d'aquest Comité eren l'afermament dels lligams espirituals i culturals entre Espanya i Alemanya mitjançant la creació de beques per a estudiants alemanys i espanyols, l'organització de conferències a tots dos països impartides per destacades personalitats de la cultura espanyola i alemanya, i l'edició i traducció d'obres d'interès mutu. A l'acte d'inauguració, hi assistiren unes 120 persones, entre les quals, Rubió i Lluch, Puig i Cadafalch o Griera i també el president de l'Escola Alemanya. La conferència inaugural la va impartir Bosch Gimpera. Novament, el Consolat General alemany es mostrà suspicax de les possibles conseqüències polítiques de l'excessiu component catalanista dels integrants del Comité. Els seus recels es confirmaren quan, a

començaments de febrer de 1931, la DWV va ser escorcollada per la policia criminal de Barcelona, oficialment per trobar fonts de propaganda russa, però a la pràctica a la recerca de simpatitzants catalanistes (Pöppinghaus, 1999, p. 287). La DWV només va poder evitar el tancament gràcies a la intervenció del consolat general davant el cap de la policia local.

En canvi, amb la proclamació de la Segona República les possibilitats de cooperació de la DWV amb la cultura catalana milloraren. En aquesta etapa, la DWV va fer de mitjancera en l'intercanvi d'estudiants universitaris i escolars. També incrementà la col·laboració amb l'Ateneu Barcelonès en l'organització de conferències amb presentacions per part d'acadèmics i artistes de ressò internacional que despertaren gran interès de públic, com la de arquitecte fundador de la Bauhaus Walter Gropius. A més, el novembre de 1931, el director de la DWV, Karl Supprian, va ser nomenat lector d'alemany a la Universitat de Barcelona. El 1932, els fons de la biblioteca del Centro s'havien ampliat fins a 1000 títols.

L'arribada al poder dels nacionalsocialistes el 1933, i a continuació, la Guerra Civil Espanyola de 1936-1939 i l'afermament de la dictadura de Franco van frustrar aquesta col·laboració. L'any 1942, la DWV va ser substituïda per una filial del DKI de Madrid. Aquesta filial va ser dissolta després de la Segona Guerra Mundial per la seva connivència amb el nacionalsocialisme. Fins al 1955, no hi tornà a haver una Biblioteca Alemanya a Barcelona.

5. Corollari

Amb aquest article hem volgut oferir una perspectiva de la diplomàcia cultural catalano-alemanya en els seus inicis, coincidint amb l'organització política del nacionalisme en forma de partit polític i la seva arribada a l'administració pública. Ens proposàvem il·luminar els seus objectius, estratègies i instruments a partir d'exemples significatius fixant-nos en la conjunció de recursos humans, institucionals i discursius que s'hi invertiren – una quantificació econòmica haurà d'esperar a una investigació futura –. Ens ha interessat esbrinar, si el nacionalisme català primigeni s'havia mostrat conscient de la rellevància de la diplomàcia cultural com a instrument de reforçament de la legitimació de la identitat nacional i com a eina en la recerca de reconeixement internacional.

Hem pogut constatar que, si en tots els nacionalismes la diplomàcia cultural hi jugà un paper destacat, el seu pes relatiu fou particularment rellevant en casos de nacionalismes com el català amb caràcter subestatal. Hem de considerar que en situacions com la de Catalunya, la manca d'un Estat propi – una aspiració que en aquells moments no es plantejava –, feia que el país no

pogués disposar de les eines de la diplomàcia tradicional. A això, cal afegir que, tot i que el primer nacionalisme polític català tenia una orientació política marcadament dretana, també és cert que un dels seus principals lemes era la modernització política i social, amb la qual cosa atorgava una destacada preeminència a l'àmbit científic i cultural. En conseqüència, no ens ha de sorprendre que una de les primeres accions del catalanisme polític en arribar al capdavant de l'administració provincial fos impulsar la creació de l'IEC; ni tampoc que aquest es plantegés ben aviat la conveniència de la projecció cultural internacional de Catalunya. La creació de la Mancomunitat de Catalunya l'any 1914 va significar un assoliment important per a les ambicions del catalanisme polític. En l'àmbit cultural, la Mancomunitat impulsà la institucionalització de la cultura catalana millorant-ne les possibilitats de coordinar accions de projecció exterior.

Paradoxalment, tot i la transcendència que el primer catalanisme polític li atorgà, les possibilitats d'una entitat nacional subestatal com Catalunya de desenvolupar una diplomàcia cultural de manera articulada resultaren a la llarga molt limitades. Durant la major part de l'etapa considerada, Catalunya no va disposar d'òrgans polítics de govern i les competències administratives van ser, especialment en l'àmbit internacional, sempre insignificants. El cop d'estat de Primo de Rivera el setembre de 1923, que acabaria comportant el tancament de la Mancomunitat, va suposar un cop molt fort als intents de desenvolupar una diplomàcia cultural pròpia catalana.

En aquest punt, una qüestió interessant a aprofundir seria, en quina mesura des de Catalunya es mostrà interès a presentar internacionalment la cultura catalana com a separada de l'espanyola o de l'hispanisme. La idea que nosaltres hem extret de l'anàlisi és que, malgrat que en algun cas es puguin trobar elements d'ambivalència, en general, el missatge que es transmet és el d'una cultura, efectivament amb elements diferenciadors de l'espanyola, però integrada dins l'hispanisme. I aquesta identificació amb l'hispanisme es considerava rellevant perquè, més enllà del fet que correspongués a una realitat, no era imaginable aconseguir internacionalment interès per a la cultura catalana sense la vinculació amb l'hispanisme. Això, a part del fet que els propis acadèmics i científics catalans rarament s'ocupaven exclusivament de qüestions catalanes.

Una altra qüestió vinculada seria, si en l'interès del catalanisme per la diplomàcia cultural l'element prioritari era l'assoliment del reconeixement de l'exterior o bé l'increment de la legitimació del catalanisme a l'interior reafirmat pel prestigi internacional. Pensem que, segurament, fou aquest segon aspecte el que tingué més pes, donat que aleshores l'aspiració del catalanisme al fet que

Catalunya fos acceptada com un Estat independent era pràcticament inexistent: el projecte d'aquell catalanisme era, sobretot, el d'una reforma d'Espanya i la recerca d'un nou encaix per a Catalunya en l'Estat que comportés el seu reconeixement com a nació.

La proclamació de la Segona República l'abril del 1931 i l'entrada en funcions de l'Estatut de Núria la tardor de l'any següent obriren una nova escletxa d'oportunitat per a la diplomàcia cultural catalana, tot i que, a la pràctica, el període de vigència de l'Estatut fou molt limitat. En relació a aquesta època, reconeixem que ens caldria aprofundir els elements de continuïtat i de canvi en la diplomàcia cultural catalana considerant la nova orientació política esquerrana del catalanisme que aleshores esdevingué majoritària a Catalunya – ens interessaria molt fer-ho en un futur –. La Guerra Civil Espanyola de 1936-1939 i l'afermament de la dictadura de Franco, que reprimí durant molt temps tota manifestació de catalanitat, marquen el definitiu final de la que podem denominar primera experiència de diplomàcia cultural catalana.

La recerca ens ha confirmat que, per a la diplomàcia cultural catalana de l'etapa, Alemanya va ser un referent important, pel seu prestigi científic i cultural internacional i també per elements de tradició de pensament del nacionalisme. Pel catalanisme, la cultura alemanya va ser, com a mínim, la segona cultura de referència després de la francesa – molt més propera per la llengua i per la geografia. Ara bé, també hem ratificat que la relació entre ambdós subjectes va ser molt desigual, per la molt diferent realitat tant sociopolítica i demogràfica, així com de pes de les respectives cultures. Tot i això, durant el període que hem tractat, la gran ambició cultural i científica dels alemanys va fer possible que una part reduïda dels seus cercles d'hispanistes fos receptiva als esforços de la diplomàcia cultural catalana. Perquè, efectivament, no hi ha dubte que va ser a través de l'hispanisme que aquests científics germànics arribaren a la catalanística.

Hem vist que les institucions culturals del nacionalisme català i els seus mitjans de difusió cultural, inclosa la premsa, prestaren atenció al treball d'aquests acadèmics i científics alemanys i posaren de relleu la seva implicació amb temes catalans. Ara bé, cal subratllar que aquesta implicació, almenys en els casos que nosaltres hem pogut estudiar, no es traduí mai en un compromís polític favorable al catalanisme. És més, pel que hem pogut veure, l'interès d'aquests acadèmics i científics alemanys per la catalanitat s'acabava en el punt on interpretaven que podia donar lloc a tensions amb els Estats respectius espanyol i/o alemany.

El distanciament del catalanisme per part dels científics i acadèmics alemanys "catalanòfils" que hem estudiat s'accentuà amb l'arribada al poder de

Hitler i, sobretot, amb la Guerra Civil espanyola i l'afermament de la dictadura de Franco. Hem de tenir en compte que la gran majoria d'aquests acadèmics i científics alemanys era d'idees molt conservadores i/o de dretanes i molts d'ells fins i tot simpatitzaren, per motius diversos i en un grau més o menys elevat depenent del cas, amb el nacionalsocialisme; i tant com amb aquest o encara més amb el franquisme. Això, els allunyà de tota connivència amb el catalanisme. Tampoc no ens ha d'estranyar si pensem que a Catalunya mateix uns quants dels polítics i científics que en el transcurs de l'etapa analitzada es comprometeren amb el nacionalisme polític català, al final del període, no només n'abandonaren la defensa -més o menys forçats per les circumstàncies-, sinó que en alguns casos fins i tot es canviaren clarament de jaqueta. D'altres, no ho feren així, també n'hem vist algun exemple, i ho hagueren de pagar de diverses maneres.

6. Acrònims

DKI- *Deutsches Kulturinstitut* / Instituto de Cultura Alemán

DSG- *Deutsch-Spanische Gesellschaft* / Berlin Sociedad Germano-Española Berlín

DWV- *Deutsche Wissenschaftliche Vermittlungsstelle* / Centro de Estudios Alemanes y de Intercambio

IAI- *Ibero-Amerikaisches Institut Berlin* / Instituto Ibero-Americano Berlin

IAI-H- *Ibero-Amerikanisches Institut Hamburg* / Instituto Ibero-Americano de Hamburgo /

IEC- Institut d'Estudis Catalans

JAE- Junta de Ampliación de Estudios

7. Arxius de procedència dels documents citats al text

Ibero-Amerikanisches Institut Berlin (IAI): F00/10: 927

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PAAA): Botschaft Madrid, 637.

Archivo JAE: expedientes JAE/128-523 y JAE/22-448.

Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (GSTA): I. HA. Rep. 218, 218

8. *Publicacions periòdiques citades (no referides per autor)*

Destino

Diario de Barcelona

El Diluio

Flama

Ibero-Amerikanisches Archiv

Mirador

Mitteilungen aus Spanien

El Poble Català

Revista Musical catalana

Spanien. Zeitschrift für Auslandskunde

La Veu de catalunya

9. *Bibliografia*

Alcover, Antoni M. (1983) *Dietari de l'excursió filològica 1906*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Aschmann, Birgit (1999) „*Treue Freunde*“...? *Westdeutschland und Spanien 1945-1963*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Ash, Mitchell G. (1996) 'Denazifying Scientists - and Science', dins Judt, Matthias - Ciesla, Burghard (Eds.) *Technology Transfer Out of Germany After 1945*. Amsterdam: Harwood academic publishers, pp. 61-80.

— (2006) 'Wissenschaftswandlungen und politische Umbrüche im 20. Jahrhundert – was hatten sie miteinander zu tun?', dins Bruch, Rüdiger vom - Gerhardt, Uta - Pawliczek, Aleksandra (Eds.) *Kontinuitäten und Diskontinuitäten in der Wissenschaftsgeschichte des 20. Jahrhunderts*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, pp. 19-37.

Balcells, Albert (2001) *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president del l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Balcells, Albert - Pujol, Enric (2002) *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol I: 1907-1942, Barcelona: Institut d'Estudis catalans / Catarroja, Afers.

Bosch-Gimpera, Pere (1980) 'Pensionat a Berlín', dins Bosch-Gimpera, Pere *Memòries*. Barcelona: Edicions 62, Cap. IV: pp. 51-72.

Briesemeister, Dietrich (1988) 'Katalonien und Deutschland: ein Überblick über die kulturgeschichtlichen wechselbeziehungen', *Zeitschrift für Katalanistik*, 1, pp. 11-35.

- Calvo, Lluís (2007) 'El pensament alemany i el catalanisme. Pi i Margall, Valentí Almirall, Torras i Bages, Prat de la Riba i Rovira i Virgili', dins Pons, Arnau - Škrabec, Simona (Ed.) *Carrers de frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana*. Barcelona: Institut Ramon Llull pp.64-69.
- Deibel, Ulla (1928) 'La Reyna Elionor de Sicília', *Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 10, pp. 349-453, <<https://www.raco.cat/index.php/MemoriasRABL/article/view/205698>> (Consultada 24 de maig 2020).
- de la Hera Martínez, Jesús (2002) *La política cultural de Alemania en España en el período de entreguerras*. Madrid, CSIC.
- Diccionari de la Llengua Catalana* (2019) "diplomacia", Institut d'Estudis Catalans, dins <<https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=diplom%C3%A0cia&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>> (consultada 21 de maig 2020).
- Diccionari de la Llengua Catalana* (2019b) "nació", Institut d'Estudis Catalans, dins <<https://dlc.iec.cat/Results?DecEntradaText=naci%C3%B3&AllInfoMorf=False&OperEntrada=0&OperDef=0&OperEx=0&OperSubEntrada=0&OperAreaTematica=0&InfoMorfType=0&OperCatGram=False&AccentSen=False&CurrentPage=0&refineSearch=0&Actualitzacions=False>> (consultada 21 de maig 2020)
- Diccionari portàtil de les llengües catalana y alemanya: ab la pronunciació figurada segons el sistema fonètic de Tuussaint-Langenscheidt = Taschenwörterbuch der katalanischen und deutschen Sprache: mit Angabe der Aussprache nach dem phonetischen System der Methode Toussaint-Langenscheidt* (1911-1916) 2 Vols. Berlin: Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung.
- Diccionario de la Lengua Española* (2019) "Diplomacia", Real Academia Española, <<https://dle.rae.es/diplomacia?m=form>> (consultada 20 de maig 2020).
- Eberenz-Greoles, Carme (1990) 'Bernhard Schädel i els Països Catalans', *Zeitschrift für Katalanistik*, 3, pp. 137-166.
- Ferrando Melià, Ferran (1991) 'La cultura catalana en terra alemanya', *Mitteilungen der Deutsch-Katalanischen Gesellschaft*, 16, 1991, pp. 3-7.
- Finke, Heinrich (1908-1922) *Acta Aragonensia: Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II., 1291-1327*. 3 vols., Berlin - Leipzig: W. Rothschild.

- (1918) 'Wesen und Wandlungen der spanischen Politik', *Mitteilungen aus Spanien*, 6, pp. 161-179.
- Friese, Birgit (1985) *Carles Riba als Übersetzer aus dem Deutschen*. Frankfurt a.M. - Bern - New York: Lang.
- Fuentes Cordera, Maximiliano (2009) 'La particular dimensión europea de Eugeni d'Ors durante la Primera Guerra Mundial', *Ayer*, 76, pp. 209-243.
- (2013) 'Germanófilos y neutralistas: proyectos tradicionalistas y regeneracionistas para España (1914-1918)', *Ayer*, 91, pp. 63-92.
- García Bellido, Antonio (1960) 'Adolf Schulten', *Archivo Español de Arqueología*, 33, 101-102, pp. 222-228, <<http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/adolf-schulten-0/pdf/>> (accessible, 24.6.2019).
- Gienow-Hecht, Jessica - Donfried, Mark C. (2010) 'The Model of Cultural Diplomacy. Power, Distance, and the Promise of Civil Society', dins Gienow-Hecht, Jessica - Donfried, Mark C. (Eds.) *Searching for a Cultural Diplomacy*. New York/Oxford: Berghahn Books. pp. 13-29.
- Grossmann, Rudolf (1919) 'Das Autonomieproblem in Spanien', *Spanien. Zeitschrift für Auslandkunde*, 1, 2, pp. 115-136.
- (1923) *Katalanische Lyrik der Gegenwart. Eine deutsche Auslese*. Veröffentlichungen des Ibero-Amerikanischen Instituts. Hamburg: Casa Editorial Fausto.
- Guardiola, Carles-Jordi - Quintana, Artur (1990) 'El carteiig Karl Vossler / Carles Riba', *Zeitschrift für Katalanistik*, 3, pp. 167-212.
- Hina, Horst (1972) 'Der deutsche Einfluss in Katalonien im Zeitraum 1895-1920', dins Johannes Höhle (Ed.) *Beiträge zur vergleichenden Literaturgeschichte. Festschrift für Kurt Wais*. Tübingen: Niemeyer Verlag, pp. 299-320.
- (1991) "'Oh amiga, com us coneixem mal per aquí!". La imatge d'Alemanya en l'obra (catalana) d'Eugeni d'Ors', *L'Aiguadolç*, 14, pp. 27-47.
- Jané-Lligué, Jordi (2012) 'L'impacte de la fira de Frankfurt a Alemanya', dins Teresa Iribarren i Donadeu - Simona Škrabec (Eds.) *Constellacions variables. Literatura en la societat de la informació*. Barcelona: UOC, pp. 145-186.
- (2019) 'Literatura alemanya traduïda al català: d'afinitats electives i de canons', *Quaderns. Revista de Traducció*, 26, (dins Dossier. La impaciència del cor: l'aspiració germànica, de Maragall a Foncuberta), pp. 11-31.

- Janué i Miret, Marició (2007) 'Autorepresentación nacional y conflicto sociopolítico: Alemania en la exposición Internacional de Barcelona de 1929', *Spagna Contemporanea*, 31, pp. 113-136.
- (2007b) 'Ens coneixem? Vincles culturals catalanoalemanys', dins Klaus-Jürgen Nagel *Catalunya explicada als alemanys. Les claus per entendre una nació sense estat a l'Europa actual*. Valls: Cossetània Edicions, pp. 97-130.
- (2007c) 'Kennen wir uns eigentlich? – zur Geschichte der deutsch-katalanischen Kulturbeziehungen', dins Nagel, Klaus-Jürgen, *Katalonien - Eine kleine Landeskunde*. Stuttgart: Messidor verlag, pp. 105-136.
- (2008) 'La cultura como instrumento de la influencia alemana en España: la Sociedad Germano-Española de Berlín (1930-1945)', dins Janué i Miret, Marició (Ed.) *España y Alemania: historia de las relaciones culturales en el siglo XX*. Madrid: Asociación de Historia Contemporánea/Marcial Pons (= *Ayer*, 69), pp. 21-45.
- (2010) 'La ciencia y la cultura alemanas como espejo: pensionados de la Junta de Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (JAE) en Alemania', dins Rebok, Sandra (Ed.) *Traspasar Fronteras. Un siglo de intercambio científico/Über Grenzen Hinaus. Ein Jahrhundert Deutsch-Spanische Wissenschaftsbeziehungen*. Madrid: CSIC - DAAD, 2010, pp. 169-191.
- (2012) 'Les relacions culturals mútues entre Catalunya i Alemanya en l'etapa d'auge del catalanisme fins la fi de la Guerra Civil', dins Arnabat, Ramon - Gavalrà, Antoni (Eds.) *Projectes nacionals, identitats i relacions Catalunya-Espanya. Homenatge al doctor Pere Anguera (II)*. Catarroja - Barcelona: Afers, pp. 207-220.
- (2019) 'Contributing to the cultural "New Order": How German intellectuals attributed a prominent place for the Spanish nation', dins Björkman, Maria - Lundell, Patrik - Widmalm, Sven (Ed.) *Intellectual Collaboration with the Third Reich. Treason or Reason?*. UK: Routledge, pp. 214-229.
- Jaspert, Nikolas (2004) 'Die deutschsprachige Mittelalterforschung und Katalonien: Geschichte, Schwerpunkte, Erträge', *Zeitschrift für Katalanistik*, 17, pp. 155-226.
- Julià-Muné, Joan (2000) *L'inici de la lingüística catalana: Bernhard Schädel, Mn. Antoni M. Alcover i l'Institut d'Estudis Catalans. Una aproximació epistolar (1904-1925)*. Barcelona: Curial.

- (2007) 'Antoni M. Alcover i Bernhard Schädel', dins Pons, Arnau - Škrabec, Simona (Ed.) *Carrers de frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana*. Vol. I, Barcelona: Institut Ramon Llull, pp. 76-79.
- Klaiber, Ludwig (1937) 'Katalonien in der deutschen Wissenschaft', *Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*, 6, pp. 411-461.
- Marichal, Juan (1988) 'La europeización de España (1898-1936)', *Sistema*, 86/87, pp. 53-60.
- Massot i Muntaner, Josep (2005) *Jordi Rubió i Balaguer. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Medina, Jaume (1989) 'Karl Vossler i Catalunya', dins Bastardes, Joan *Miscel·lània Joan Bastardes 1*. Montserrat: Publicacions de l'Abadia, pp. 245-294.
- (2007) 'Carles Riba i Alemanya', dins Pons, Arnau - Škrabec, Simona (Ed.) *Carrers de frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana*. Vol. 1, Barcelona: Institut Ramon Llull, pp. 174-182.
- Meyenn, Karl von (1988) 'Del conocimiento científico al poder de la ciencia. Ciencia y política en Alemania durante el segundo imperio y la República de Weimar', dins Sánchez Ron - José Manuel (Coord.) *1907-1987. La Junta para ampliación de estudio e investigaciones científicas 80 años después. Simposio internacional Madrid, 15-17 de diciembre de 1987*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1988, pp. 63-126.
- Murgades, Josep (2019) 'El Goethe de Maragall o com es pot suplir "la falta d'una tradició literària pròpia i seguida"', *Quaderns. Revista de Traducció*, 26, (dins Dossier. La impaciència del cor: l'aspiració germànica, de Maragall a Foncuberta), pp. 33-49.
- Murua y Valerdu, Agustín (1914) *Tres años en Alemania. Memorias de un pensionado*. Barcelona, Sociedad General de Publicaciones.
- Nagel, Klaus-Jürgen (2007) *Catalunya explicada als alemanys. Les claus per entendre una nació sense estat a l'Europa actual*. Valls, Cossetània Edicions.
- (2007) *Katalonien - Eine kleine Landeskunde*. Stuttgart, messidor verlag.
- Neumann, Petra (1998) *Untersuchungen zu Werk und Rezeption des katalanischen Dramatikers Àngel Guimerà*. Frankfurt a.M.: Lang.
- Peidro Pérez, David (2019) 'Hölderlin en Riba. Travessar el cant, traspasar la llengua', *Quaderns. Revista de Traducció*, 26, (dins Dossier. La impaciència del cor: l'aspiració germànica, de Maragall a Foncuberta), pp. 51-63

- Peláez, Manuel J. - Guckes, Angélica B.- Gómez Rojo, María E. - Serrano, Concepción (Ed.) (1997) *Epistolario Germánico de Ferran Valls i Teberner 1911-1942*. Barcelona: Cátedra de Historia del derecho y de las Instituciones Universidad de Málaga y otros.
- Pons, Arnau - Škrabec, Simona (Ed.) (2007) *Carrers de Frontera, 2 vols.* Barcelona: Institut Ramon Llull.
- (2008) *Grenzen sind Strassen, 2 vols.* Barcelona: Institut Ramon Llull.
- Pöppinghaus, Ernst-Wolfgang (1999) *“Moralische Eroberungen”? Kultur und Politik in den deutsch-spanischen Beziehungen der Jahre 1919-1933*. Frankfurt am Main: Vervuert.
- Praesent, Hans (1925) ‘Die deutsche Buchausstellung in Barcelona und das katalanische Bibliothekswesen’, *Zentralblatt für Bibliothekswesen*, 42, pp. 466-477.
- Prat de la Riba, Enric (1906) *La Nacionalitat Catalana*. Barcelona: Tip. L’Anuari de la Exportació, Facsím, edició electrònica a <http://eapc.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/varia/24._la_nacionalitat_catalana/nacionalitat_catalana.pdf> (consultat 1 de juny 2020).
- (1906b) ‘El Congrés d’avuy’, *La Veü de Catalunya*, 13 d’octubre.
- Quelle, Otto (1924) ‘Zur Erinnerung an Bernhard Schädel’, *Ibero-Amerikanisches Archiv*, 1 (1), pp. 92-94.
- Quintana, Artur (2009) ‘L’aportació dels romanistes alemanys als estudis de lingüística contrastiva del català amb altres llengües’, *Caplletra*, 47, pp. 165-178.
- Rebok, Sandra (2010) ‘Ciencia alemana en España: los comienzos de la cooperación institucional en los albores del siglo XIX’, dins Rebok, Sandra (Ed.) *Traspasar Fronteras. Un siglo de intercambio científico/Über Grenzen Hinaus. Ein Jahrhundert Deutsch-Spanische Wissenschaftsbeziehungen*. Madrid: CSIC - DAAD, pp. 109-137.
- Richert, Gertrude (1925) *Mittelalterliche Malerei in Spanien. Katalanische Wand- und Tafelmalereien*. Berlin, Ernst Wasmuth.
- (1927) *Barcelona*. Hamburg - Berlin: Hanseatische Verlagsanstalt.
- (1935) ‘Zu Heinrich Finke’s 80. Geburtstag’, *Ibero-Amerikanisches Archiv*, 1, pp. 91-93.

- (1936-1937) 'Zum 80. Geburtstag von D. Antonio Rubió i Lluch', *Ibero-Amerikanisches Archiv*, Jahrgang 10, pp. 188-189.
- (1937) 'La iconografia del Crist i de la Verge en les pintures murals romàniques del Museu d'Art de Catalunya', *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*, 68, 7, pp. 1-11, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=362&anyo=1937> (consultat 3 de juny 2020).
- (1942) 'Professor Valls Taberner', *Ibero-Amerikanische Archiv*, 1-2, p. 62.
- Riquer, Borja de (2016) *Cambó en Argentina. Negocios y corrupción política*. Barcelona: Edhasa.
- Robles i Sabater, Ferran (2005) 'Les traduccions alemanyes de literatura catalana', *Zeitschrift für Katalanistik*, 18, pp. 215-229, <https://www.researchgate.net/publication/26413738_Les_traduccions_alemanyes_de_literatura_catalana_German_translations_of_Catalan_literature> (consultat 2 de juny 2020).
- (2009) 'L'aportació alemanya als estudis de lingüística catalana', *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 47, pp. 105-111.
- Roca Rosell, Antoni (2005) 'Einstein en Barcelona', *Quark*, 36, pp. 26-35.
- (2007) 'L'estada d'Einstein a Barcelona', dins Pons, Arnau - Škrabec, Simona (Ed.) *Carrers de frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana*. Vol. 1, Barcelona: Institut Ramon Llull, pp. 162-163.
- Sallent, Emma - Roca, Antoni (1923) 'Sopar a Barcelona en honor d'Albert Einstein (1923)', *Revista de Física*, número especial, pp. 57-64 (versió castellana, 'La cena "relativista" de Barcelona (1923)', *Quark*, 36, 2005, pp. 72-84).
- Schädel, Bernhardt (1904) *Untersuchungen zur katalanischen Lautenentwicklung*. Halle: Erhardt Karras.
- Schulten, Adolf (1934) *Tarraco*. Tarragona: Tallers tipogràfics Suc. de Torres & Virgili.
- Soldevila, Ferran (1925) 'La historia i l'erudició. L'homenatge a Heinrich Finke', *Revista de Catalunya*, 2 (3), 16, pp. 411-414.
- Stegmann, Tilbert, Dídac (2016) 'La catalanística a Alemanya', dins Stegmann, Tilbert, Dídac *El plaer de llegir literatura catalana*. Lleida: Pagès Editors, pp. 247-287.

- Ucelay-Da Cal, Enric (2003) *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*. Barcelona: Edhasa, 2003.
- Valbuena i Prat, Àngel (1932) 'Vossler i el centenari de Goethe', *Mirador*, 167, 14 d'abril, p. 4, <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/publicaciones/numeros_por_mes.do?idPublicacion=249&anyo=1932> (consultat 5 de juny 2020).
- Vogel, Eberhard (1886) *Neucatalanische Studien*. Paderborn: Ferdinand Schöningh.
- (1911-1916) *Diccionari portàtil de les llengües catalana y alemanya: ab la pronunciació figurada segóns el sistema fonètic de Tuussaint-Langenscheidt = Taschenwörterbuch der katalanischen und deutschen Sprache: mit Angabe der Aussprache nach dem phonetischen System der Methode Toussaint-Langenscheidt 2 Vols.*, Berlin: Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung.
- Vollmer, Günter (1988) *Nachlass Richert. Materialien zur spanischen und lateinamerikanischen Kunts und Kunstgeschichte*. Berlin: Ibero-Amerikanisches Institut.
- Westermann, Diedrich (1919) 'Deutsch-spanische Friedensarbeit während des Krieges', *Spanien. Zeitschrift für Auslandskunde*, 1 (4), pp. 241-248.

10. Curriculum vitae

Professora agregada al Departament d'Humanitats de la Universitat Pompeu Fabra. Grup NEXUS: Nexus between science, culture, politics, religion and society. Directora de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives (2013-2016). Ha estat investigadora (curs 2016-2017) a la Humboldt Universität Berlin, Institut für Geschichtswissenschaft i al Institut für Zeitgeschichte Berlin (Beca DAAD. Programme: Research Stays for University Academics and Scientists, 2017). Amb anterioritat, ha estat investigadora: a Alemanya, Universität Bielefeld, Goethe-Universität Frankfurt a.M, Institut für Europäische Geschichte Mainz, Ibero-Amerikanisches Institut Berlin; a Itàlia, Università degli Studi di Pisa; a Catalunya, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives (Reincorporació de doctors, Generalitat de Catalunya) i Departament d'Humanitats de la UPF (Programa Ramón y Cajal, Gobierno de España).

La seva recerca i publicacions s'han centrat, principalment, en tres línies: l'entorn de la història política i social de Catalunya i Espanya al segle XIX, l'entorn de la història política i social d'Alemanya als segles XIX i XX, i les relacions hispano-alemanyes del període 1870-1945, particularment els vincles entre relacions culturals i interessos polítics.

Marició Janué i Miret

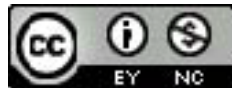
UPF, Departament d'Humanitats, Ramon Trias Fargas, 25-27 08005 Barcelona.
maria.janue@upf.edu.

© Copyright: Author(s).

Gli autori che pubblicano con *RiMe* conservano i diritti d'autore e concedono alla rivista il diritto di prima pubblicazione con i lavori contemporaneamente autorizzati ai sensi della

Authors who publish with *RiMe* retain copyright and grant the Journal right of first publication with the works simultaneously licensed under the terms of the

“Creative Commons Attribution -NonCommercial 4.0 International License”

Il presente volume è stato pubblicato online il 30 dicembre 2020 in:

This volume has been published online on 30th December 2020 at:

www.rime.cnr.it

